

Odgojno-obrazovne aktivnosti osnovnoškolskih knjižničara u Republici Hrvatskoj s posebnim osvrtom na informacijsku pismenost

Hunjadi Barišić, Maja

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:452301>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-20**



Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)



SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
IZVANREDNI STUDIJ BIBLIOTEKARSTVA
AKADEMSKA GODINA 2022./2023.

Maja Hunjadi Barišić

**Odgojno-obrazovne aktivnosti osnovnoškolskih
knjižničara u Republici Hrvatskoj s posebnim osvrtom na
informacijsku pismenost**

diplomski rad

Mentor: dr. sc. Sonja Špiranec, red. prof.

Zagreb, veljača 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Maja Hunjadi Barišić, prof.

Od srca hvala svima koji su mi bili podrška svih ovih godina.

I koji su mi dali šansu i kad je nisam zaslužila.

Najteže je pobijediti sebe.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Informacijska pismenost i cjeloživotno učenje.....	3
2.1. Standardi i modeli	4
2.2. Model Šest velikih vještina	5
2.3. Relacijski model C. Bruce.....	7
2.4. AASL standard.....	8
3. Uloga školske knjižnice u odgojno-obrazovnim procesima	9
3.1. Nekad i sad.....	11
3.2. Nastavni plan i program za osnovnu školu	11
3.3. Nacionalni okvirni kurikulum	13
3.4. Cjelovita kurikularna reforma	13
4. Istraživanje.....	20
4.1. Uvod u istraživanje.....	20
4.2. Cilj istraživanja i metodologija	20
4.3. Rezultati istraživanja	22
4.4. Rasprava.....	34
5. Zaključak.....	36
6. Literatura.....	38
7. Sažetak	41
8. Summery.....	42

1. Uvod

Uz razvoj i mogućnosti koje pružaju nove tehnologije te promjene u društvu, zadaća je djelatnika u odgojno-obrazovnim ustanovama odgojiti i obrazovati odgovorne sudionike procesa učenja koji se znaju snaći u novim situacijama učenja te informacijskom obilju digitalnog doba, a koji su spremni na cjeloživotno učenje. Temelj je takvog načina obrazovanja informacijska pismenost, jedna od onih ključnih vještina koje su učenicima danas potrebne da bi oni sutra posjedovali vještine potrebne za život i rad. Kako raste važnost i potreba informacijske pismenosti, samim time raste i važnost školske knjižnice u obrazovanju, kao najvažnijeg čimbenika u razvoju informacijske pismenosti kod učenika. Da bi se provodilo kvalitetno informacijsko opismenjavanje nužna je uključenost informacijske pismenosti u kurikulum¹, uspješna suradnja školskog knjižničara s nastavnim osobljem, poznavanje informacijske pismenosti, ali i odgovarajuća opremljenost škole zbog povećane potrebe za informacijsko-komunikacijskim tehnologijama.²

Donošenjem obvezujućih predmetnih kurikula i kurikula međupredmetnih tema *Cjelovite kurikularne reforme* u siječnju i ožujku 2019. godine stvoreno je novo odgojno-obrazovno okružje. Tako se školske knjižnice, a one su u kurikulumima navedene kao zbirke različitih izvora informacija na svim medijima te mjesta suradnje i neposredna zajedničkog odgojno-obrazovnog rada knjižničara i učitelja, trebaju naći svoje mjesto kao neodvojiv dio obrazovnog procesa.³

U ovom će se radu biti riječi o informacijskoj pismenosti u osnovnoškolskom obrazovanju, navest će se zakonski dokumenti vezani uz rad školskog knjižničara, govorit će se o ulozi školske knjižnice i školskog knjižničara, a u posljednjem će se poglavlju analizirati istraživanje provedeno s ciljem utvrđivanja provođenja informacijske pismenosti kod osnovnoškolskih knjižničara nakon provedbe *Cjelovite kurikularne reforme*.

¹ Svi dokumenti *Cjelovite kurikularne reforme* objavljeni s oblikom riječi kurikulum. Za normu hrvatskoga standardnoga jezika važno je podrijetlo ove riječi, a ono je latinsko, a kada latinska riječ koju hrvatski jezik preuzima ima nastavak –um, taj nastavak odbacujemo. Ova bi imenica po tome trebala glasiti kurikulum i ja ju tako bilježim.

² Rojtas-Milliner, M. C. Hey, this school library isn't what it used to be: the change process and the socio-political realities of implementing a curricular integrated high school information literacy programme (neobjavljeni doktorski rad). Pittsburgh, Pennsylvania: University of Pittsburg School of Education, 2006. Citirano prema Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. *Informacijska pismenost: Teorijski okvir i polazišta*. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 2008. str. 117.

³ Perić, Ivana; Riger-Knez, Danijela; Telesmanić, Tanja; Nežić, Mišela; Škarica, Hajdi. *Ususret kurikulumu školske knjižnice*. // XXII. proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske / uredila Adela Granić. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2021. Str. 43.

Ovaj rad želi istražiti koje su to odgojno-obrazovne aktivnosti koje se u osnovnoškolskim knjižnicama provode nakon *Cjelovite kurikularne reforme* te zastupljenost poučavanja informacijske pismenosti unutar tih aktivnosti, kako u ruralnim tako i u urbanim sredinama. Nadalje, postavljeno je pitanje kako nedostatak kurikula samo za školske knjižnice utječe na njihov odgojno-obrazovni rad te knjižničarevu osobnu procjenu kvalitete vlastitog poučavanja informacijske pismenosti i prepreka na koje nailazi.

Temeljem prikupljenih podataka moći ćemo donijeti zaključak o prisutnosti informacijske pismenosti u osnovnoj školi te je li to dovoljno kako bi učenici bili osposobljeni za kvalitetno i cjeloživotno učenje.

2. Informacijska pismenost i cjeloživotno učenje

Način oblikovanja, čuvanja, dostupnost i korištenje informacija neprestano se mijenjaju. Pojavom i razvitkom interneta postali smo vrlo aktivni sudionici umreženoga društva. Na mreži smo cjelodnevno i konstantno, na svim mogućim mjestima, putem različitih uređaja. Tako su nam informacije neprestano dostupne i zato ih, svjesno ili nesvjesno, ljudi neprestano traže, čitaju, vrednuju i prosuđuju. Vještine snalažljivosti su se s novim tehnologijama od sedamdesetih godina 20. stoljeća do danas skroz promijenile, posebno kod današnje Google ili Z generacije. Njihova informatička pismenost nije u pitanju, oni bez problema dolaze do informacije, ali ogroman je problem današnjih generacija analitičko i kritičko prosuđivanje dobivenih informacija.⁴ Informacije su neophodne za život u današnjem društvu, i jako je bitno da u poplavi informacijama, svaku informaciju znamo vrednovati i uvjeriti se je li pouzdana, provjerena i je li ona odgovor na naš upit te je najbitnije u današnjem obrazovanju razvijati vještine i kompetencije za cjeloživotno učenje.

Informacijska pismenost je sposobnost pronalaženja i korištenja informacija – kamen temeljac cjeloživotnog učenja, kaže Američko društvo školskih knjižničara (AASL) i Društvo za obrazovne komunikacije i tehnologije (AECT).⁵

Europska unija je, svjesna promjena u ekonomiji i gospodarstvu, 2006. objavila dokument *Ključne kompetencije za cjeloživotno učenje – Europski referentni okvir* u kojem govori o osam kompetencija. To su: Komunikacija na materinskom jeziku, Komunikacija na stranom jeziku, Matematička kompetencija i temeljne kompetencije u prirodnim znanostima i tehnologiji, Digitalna kompetencija, Kompetencija učenja, Društvena i građanska kompetencija, Smisao za inicijativu i poduzetništvo, Kulturološka senzibilizacija i izražavanje koje su ključne za razvoj pojedinca, njegovo zapošljavanje i integraciju.⁶ Digitalna kompetencija obuhvaća „sigurno i kritičko korištenje tehnologija informacijskog društva za rad, slobodno vrijeme i komunikaciju. Nju podupiru osnovne vještine: korištenje računala za traženje, procjenjivanje, pohranjivanje, proizvodnju, prezentiranje i razmjenu informacija te za sudjelovanje i komuniciranje u kolaborativnim mrežama preko interneta“.⁷

⁴ Stropnik, Alka. Knjižnica za nove generacije, virtualni sadržaji i usluge za mlade. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2013. Str. 13-15.

⁵ Lau, Jesus. Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. str. 20.

⁶ Preporuka Europskog parlamenta i savjeta ; Ključne kompetencije za cjeloživotno učenje – Europski referentni okvir. // Metodika 11, 20(2010), str. 171. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/61536> (1.2.2023.).

⁷ Isto, str. 178.

Na tim kompetencijama treba neprestano raditi i nadograđivati ih, rad na njima nikada ne završava. Sve se te kompetencije isprepliću i prožimaju, osobito kompetencija učenja. *Referentni okvir* kroz temeljne kompetencije u tehnologiji, digitalnu kompetenciju i kompetenciju učenja osvještava veliku potrebu za informacijskim opismenjavanjem zemalja Europske unije. To je potrebno kako bi zaposlenici mogli odgovoriti na nove i neočekivane potrebe tržišta.

Vrlo usko ovakav se opis digitalne kompetencije može povezati s opisom informacijski pismene osobe Američkog društva školskih knjižničara – to je osoba koja zna kako pronaći informacije i kako se koristiti njima na razumljiv način.⁸ Kompetencija učenja također je povezana s informacijskom pismenošću jer se opisuje kao sposobnost „započinjanja, organiziranja vlastitog učenja, podrazumijevajući i učinkovito upravljanje vremenom i informacijama“.⁹ Započeti proces učenja i usavršavanja se nastavlja postoji li informacijska potreba. U *Referentnom okviru* pozornost je na informacijskoj pismenosti, ali naglašava se i potreba za razvijanjem komunikacijskih i socijalnih vještina.

Europska unija je, na temelju provedenih istraživanja, naglasila potrebu za novim, inovativnim vrstama znanja koje trebaju u budućnosti, te samim time inicirala i potrebu za promjenama u dosadašnjim obrazovnim sustavima. Države članice Europske unije trebale bi usaditi smjernice koje predlaže u svoje obrazovne sustave i omogućiti jednakost šansi svim pripadnicima obrazovnog sustava. One usmjeravaju pojedinca prema samoučenju, samostalnom traženju informacija i preporuka te samovrednovanju. Informacijskim opismenjavanjem učenika od najranije dobi stvorit će se temelj za učenje tijekom cijeloga života.¹⁰

2.1. Standardi i modeli

Kako bi se informacijska pismenost realizirala potrebni su nam standardi i modeli. Standardi su pokazatelj uspješnosti provedbe informacijskoga opismenjavanja i mogu

⁸ Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. *Informacijska pismenost : teorijski okvir i polazišta*. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 2008. Str. 23.

⁹ Preporuka Europskog parlamenta i savjeta. Nav.dj. Str. 179.

¹⁰ Stropnik, Alka. Nav. dj. Str. 29.

poslužiti kao okosnica za vrednovanje i procjenu, a modeli čine teorijski okvir¹¹ U radu se istražuje informacijska pismenost u osnovnoškolskom obrazovanju, pa ćemo navesti modele i standarde koji su primjereni toj razini obrazovanja.

Informacijsku pismenost treba prilagoditi razini naobrazbe i provoditi ju sustavno. To svakako znači da treba krenuti od najnižih razreda, s čvrstim i dobrim temeljima. Informacijska se pismenost u nižim razredima temelji na vještini pronalaska informacija. Učenici trebaju razviti vještine dolaska do informacija, njihovo razumijevanje, korištenje te steći svijest o procjeni rezultata. Time se informacijska pismenost usmjerava ne samo na postizanje znanja i vještina nego se razvijaju stavovi, vrijednosti i kritičko mišljenje. Objasnit ćemo to na dva modela.

2.2. Model Šest velikih vještina

Model *Šest velikih vještina* ishodišna je točka za utemeljenje informacijske pismenosti.¹² Začetnici Eisenberg i Berkowitz prikazuju ovaj kontekstualiziran model kroz šest velikih koraka koji učenike vode i omogućuju im rješavanje zadataka i problema. Postoji šest faza, a svaka faza ima dvije niže kategorije. Za učenike niži razreda, šest faza se fokusira u tri – *Planiraj, Učini, Pregledaj*.¹³

1. Definiranje zadatka

- a) definirati informacijski problem
- b) identificirati informacijsku potrebu

2. Strategije traženja informacija

- a) odrediti sve moguće izvore
- b) odabrati one najbolje

3. Pretraživanje i pristup

- a) intelektualno i fizičko pretraživanje informacija
- b) pronalaženje informacija u izvorima

¹¹ Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Nav. dj. Str. 49.

¹² Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Nav. dj. Str. 55.

¹³ Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Nav. dj. Str. 57

4. Korištenje informacijama

- a) informacije treba pročitati, čuti, vidjeti, opipati, uključiti se u njih
- b) relevantne informacije potrebno je poznavati i izvesti

5. Sinteza

- a) organizirati informacije iz više izvora
- b) predstaviti informacije

6. Vrednovanje

- a) ocijeniti pronađeno i predstavljeno
- b) ocijeniti sam proces.¹⁴

Središte cijeloga procesa postaje učenik te ga se osposobljava za samostalnost. Učeničke sposobnosti se razvijaju na temelju vlastitog, a ne tuđeg iskustva. U problemskoj nastavi koji zagovara *Cjelovita kurikularna reforma* vidimo isti obrazac.

Za niže razrede to bi značilo:

Planiraj

- a) što trebam učiniti
- b) gdje potražiti informacije
- c) kako izgleda dobro napravljen uradak.

Učini

- a) jesu li moje bilješke točne i potpune
- b) jesam li dobro napisao cjelinu
- c) sadrži li moj projekt potrebne informacije

Pregledaj

- a) koju sam novu vještinu naučio
- b) u kojim sam dijelovima bio osobito uspješan
- c) kako bih sam sebe ocijenio

¹⁴ Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Nav. dj. Str. 56

Učenika se potiče da samostalno procjenjuje, vrednuje i razvija vlastite potencijale u komunikaciji s drugima i samim sobom, a informacijsko se opismenjavanje provodi vježbanjem i primjenom predviđenih koraka, čime se razvijaju kompetencije informacijske pismenosti.¹⁵

2.3. *Relacijski model C. Bruce*

Model *Šest velikih vještina* kreira kritičko mišljenja i prosuđivanje informacija, a *Relacijski model C. Bruce* govori nam o međusobnom odnosu korisnika i informacija. U sedam dimenzija dan je pregled odgovornog informacijskog ponašanja. Uči kako treba postupati s informacijama. Prema Bruce, tih je sedam dimenzija informacijske pismenosti: *Informacijska tehnologija, Informacijski resursi, Informacijski procesi, Informacijska kontrola, Konstruiranje znanja i izgradnja korpusa znanja, Proširivanje znanja, Mudrost*.¹⁶ Ovo je metamodel. Metamodel nam govori da njegov nastanak nije uvjetovan informacijskom pismenošću nego je kasnije prepoznat kao ishodište koje nam tumači informacijsku pismenost.¹⁷ Spomenut ću *Relacijski model* zbog *Cjelovite kurikularne reforme* – oboje su usmjereni na razvoj metakognitivnih sposobnosti. *Relacijski model* navodi što je potrebno za informacijsku pismenost: znanje o korištenju informacijske tehnologije, informacijskih izvora i strategija za provedbu procesa, organizacijske i analitičke vještine, savjesno i etički ispravno korištenje informacije i proširivanje svojeg znanja. *Relacijski model C. Bruce* povežemo s međupredmetnom temom *Učiti kako učiti* novih kurikula. Ona učenicima omogućuje razvijanje znanja i vještina upravljanja svojim učenjem te primjenu odgovarajućih strategija u različitim situacijama.¹⁸ Učenici tako stječu vještine samostalnog učenja, upoznaju sebe kao učenika, uče postavljati svoje ciljeve učenja i upravljati procesima učenja, emocijama i motivacijom te vrednovati ono što su naučili.¹⁹

Standardi su usmjereni na praktičnu primjenu postojećih modela, a utvrđuju se uspostavom modela informacijske pismenosti. Standardi popisuju elemente procjene i pokazatelje uspješnosti informacijskoga opismenjavanja.

¹⁵ Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Nav. dj. Str. 57.

¹⁶ Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Nav. dj. Str. 54.

¹⁷ Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Nav. dj. Str. 49.

¹⁸ Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Učiti kako učiti za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_154.html (1.2.2023.)

¹⁹ Isto.

2.4. AASL standard

AASL standard je standard Američkoga udruženja školskih knjižničara i udruženja obrazovnih komunikacija i tehnologija. Namijenjen je učenicima, nastavnicima, knjižničarima i upravljačkim tijelima. Sastoji se od devet standarda podijeljenih u tri kategorije.²⁰ Informacijska pismenost je prva kategorija i ona definira koja znanja i vještine učenik treba zadovoljiti da bi bio informacijski pismen (efikasno prilazi informacijama, vrednuje ih, točno i kreativno ih koristi). Druga kategorija je samostalno učenje. Učenik će biti informacijski pismen ako zna samostalno učiti, cijeni tuđe intelektualno vlasništvo i ako može pronaći informacije koje zadovoljavaju njegove interese.²¹ Treća kategorija je društvenu odgovornost – odnosi se uglavnom na etičnost i doprinos zajednici i društvu.

Ako analiziramo modele *Šest velikih vještina* i *Relacijski model*, vidimo da su u ovom standardu konkretizirani. Model *Šest velikih vještina* potiče samostalno učenje, posebno ako se integrira u problemsku nastavu, on se prije svega može povezati s prva tri standarda koji se odnose na usluge vezane uz informacijsko opismenjavanje²² dok se ostvarivanje *Relacijskoga modela* povezuje s druge dvije kategorije. *Relacijski model* se, kako se koncept informacijske pismenosti širio, iznjedrio kao orijentir za njezino opisivanje. Zaključak je da i model *Šest velikih vještina* i *Relacijski model* trebamo uvrstiti u kurikule i programe s ciljem postizanja relevantne vještine pretraživanja informacija te razvijali samoučenje koje vodi do cjeloživotnog učenja.

²⁰ Špiranec, Sonja.; Banek Zorica, Mihaela. Nav. dj. Str. 61-62

²¹ Isto, str. 62.

²² Isto, str. 61.

3. Uloga školske knjižnice u odgojno-obrazovnim procesima

Djelatnost školske knjižnice izravno je uključena u nastavni proces i učenje i ostvaruje se u tri područja: neposredna odgojno-obrazovna djelatnost, stručna i knjižnična djelatnost, kulturna i javna djelatnost.²³

Prema autoricama Kovačević, Lasić-Lazić i Lovrinčević neposredna odgojno-obrazovna djelatnost školske knjižnice podrazumijeva rad s učenicima, suradnju s učiteljima i stručnim suradnicima te planiranje, pripremanje i programiranje odgojno-obrazovnog rada kao i stručno usavršavanje. S učenicima treba razvijati naviku posjećivanja knjižnice, školska knjižnica razvija čitalačku sposobnost učenika, bavi se ispitivanjem zanimanja učenika za knjigu. Školski knjižničar upućuje učenika u način i metode rada na istraživačkim zadaćama te ga uvodi u temeljne načine pretraživanja i korištenje izvora znanja, sustavnoga poučavanja učenika za samostalno i permanentno učenje. Odnosno, poučava ga informacijskim vještinama pri upotrebi dostupnih znanja. Autorice nadalje navode suradnju s učiteljima i stručnim suradnicima koja podrazumijeva suradnju pri nabavi knjižnične građe te suradnju pri pripremi nastavnih sati i kreativnih radionica. Tu su još planiranje, pripremanje i programiranje odgojno-obrazovnog rada te stručno usavršavanje. Temeljna se zadaća školske knjižnice ostvaruje upravo kroz odgojno-obrazovni rad. On je osnovna djelatnost školske knjižnice i čini 60% ukupne djelatnosti i strukture rada i zato je školska knjižnica različita od drugih knjižnica.²⁴

Kako bismo znali koja je uloga školske knjižnice, trebamo znati koji su ciljevi škole, i to, naravno, suvremene škole. Težimo *društvu koje uči*, pa onda i samim time *školi koja uči*. Učenike je važno rasteretiti enciklopedijskih sadržaja i usmjeriti ih na stvaranje temeljnog sustava trajnoga osnovnog znanja, na stvaralaštvo, sposobnost rješavanja problema i cjeloživotno učenje, navodi Mira Zovko²⁵.

Promjene su u obrazovanju stalne i uključuju promjene cilja, sadržaja i vrednovanja rada, a zadatak obrazovanja učenika uključuje osposobljavanje za snalaženje u odabiru informacija, kritički odabir informacije i vrednovanje. Učenika treba naučiti djelotvornoj

²³ Standard za školske knjižnice. Ministarstvo prosvjete i športa. Zagreb, 2000. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2000_03_34_698.html (1.2.2023.)

²⁴ Kovačević, Dinka; Lasić-Lazić, Jadranka; Lovrinčević, Jasmina. Školska knjižnica – korak dalje. Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskoga fakulteta u Zagrebu: Altagama, 2004. Str. 8-83.

²⁵ Zovko, Mira. Školska knjižnica u novom tisućljeću. // Senjski zbornik : prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijest i kulturu 36(2009), 43-44.

uporabi informacija i daljnjem korištenju. Temeljna znanja za cjeloživotno učenje stječu se poučavanjem korisnika putem školske knjižnice.²⁶

IFLA-in i UNESCO-v manifest za školske knjižnice²⁷ kaže da uloga školske knjižnice obuhvaća pružanje informacija i poticanje razvoja vještina učenika koje su nužne za uključivanje u suvremeno društvo i za cjeloživotno učenje te za razvoj učenika kako bi postali odgovorni građani. Tako su neki od ciljeva školske knjižnice navedeni u istom manifestu: biti potpora obrazovnim ciljevima škole, poticanje čitateljskih navika, pomoć pri učenju, razvoj vještina pronalaženja i vrednovanja informacija, pružanje pristupa izvorima i promicanje knjižnice u školi, ali i široj zajednici. Iz navedenog manifesta vidljivo je kako se uloga i ciljevi školske knjižnice primarno određuju kroz korist koju treba imati za korisnike, odnosno prvenstveno učenike u njihovom obrazovanju, ali i nadilazeći formalno obrazovanje, za njihov osobni razvoj.

Kako bi učenici postigli napredak u učenju, važno je da programi namijenjeni njima budu provedeni logičkim redoslijedom, što znači da je optimalno provoditi ih u nekoliko etapa.²⁸ Autorice Lovrinčević, Kovačević, Lasić-Lazić i Banek Zorica²⁹ smatraju da kvalitetan program školske knjižnice doprinosi kvaliteti obrazovanja na razini cijele škole. Kvalitetnim programom stvaraju se uvjeti u kojima učenici znaju i žele tražiti spoznaje unutar i izvan formalnog kurikula. Program školske knjižnice promiče suradničko planiranje, a promiče i suradničko poučavanje te time školski program dobiva na kvaliteti. Program školske knjižnice obuhvaća korištenje različitih informacijskih izvora, tehnoloških alata, i time pospješuje kvalitetno učenje te razvija i potiče čitanje, osobito čitanje s razumijevanjem. Prednost programa školske knjižnice je i individualni pristup. Njime se podržavaju učenici različitih sposobnosti i potreba, a potiču se njihova samostalna i grupna istraživanja pri različitim zadacima. Pristup koji je najvažniji za školsku knjižnicu je baš istraživački pristup. Najvažnije vještine koju učenici mogu usvojiti i razviti u školskoj knjižnici su vještine informacijske pismenosti, kao temelj suvremenog učenja i cjelovitog cjeloživotnog učenja.

²⁶ Šerić, Nada. Obrazovanje bez granica-suvremena uloga školske knjižnice. // Život i škola 14, 2 (2005), str. 156.

²⁷ Schultz-Jones, Barbara; Oberg, Dianne. IFLA-ine smjernice za školske knjižnice. 2. prerađeno izdanje. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2016. Str. 70.

²⁸ Schultz-Jones, Barbara; Oberg, Dianne. IFLA-ine smjernice za školske knjižnice. 2. prerađeno izdanje. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2016. Str. 45-46.

²⁹ Lovrinčević, Jasmina; Kovačević, Dinka; Lasić-Lazić, Jadranka; Banek Zorica, Mihaela. Znanjem do znanja : prilog metodici rada školskog knjižničara. Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2005. Str 89-91.

3.1. Nekad i sad

Obrazovanje u Republici Hrvatskoj regulirano je *Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* (NN 87/07). U članku 4. navedenog *Zakona* među glavnim ciljevima odgoja i obrazovanja u školskim ustanovama navodi se da je potrebno učenicima osigurati stjecanje temeljnih (općeobrazovnih) i stručnih kompetencija, osposobiti ih za život i rad u promjenjivom društveno-kulturnom kontekstu prema zahtjevima tržišnog gospodarstva, suvremenih informacijsko komunikacijskih tehnologija i znanstvenih spoznaja i dostignuća te osposobiti učenike za cjeloživotno učenje.³⁰

Smjernice i strateški zakonski dokumenti u području odgoja i obrazovanja, za modernizaciju i poboljšanje nastavnog procesa, u kojima će svoje mjesto tražiti i pronaći i školski knjižničar donesene su periodu od 2006. do 2019. godine.

3.2. Nastavni plan i program za osnovnu školu

Nastavni plan i program za osnovnu školu iz 2006. godine donesen je u svrhu poboljšanja i osuvremenjivanja postojećih odgojno-obrazovnih sadržaja. Cilj mu je drugačiji i novi pristup poučavanja: u središte se stavlja učenik, ne sadržaj. Već u predgovoru se govori o pojačavanju senzibiliteta učitelja i stručnih suradnika za promišljanjem bolje vlastite prakse te svjesnost o unaprjeđivanju učenja, odlučnost u provedbi istoga. Stalne su i potrebne promjene u sustavu odgoja i obrazovanja, a zadaća je školskog knjižničara, najviše na području informacijskog opismenjavanja i promicanja poticanja čitanja unositi kvalitativne promjene u rad školske knjižnice. To se čini provođenjem projekta *Hrvatski nacionalni obrazovni standard* (HNOS). Prema *Nastavnom planu i programu* informacijska pismenost ima istaknuto mjesto i gleda se kao i bitni sadržaj koji mora provoditi svaka moderna školska knjižnica. Osposobljavanjem učenika za korištenje tog oblika pismenosti školska knjižnica dobiva na važnosti. Ona poučava učenike samostalnom projektno-istraživačkom radu, potiče ih na stvaralačko i kritičko mišljenje pri pronalaženju, odabiru, vrednovanju i primjeni informacija, a navedeni su kroz konkretne ciljeve i teme informacijskog opismenjavanja³¹.

³⁰Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. // Narodne novine 68/2018. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_07_68_1398.html (1.2.2023.)

³¹ *Nastavni plan i program za osnovnu školu* / uredili Dijana Vican, Ivan Milanović Litre. Zagreb : Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2006. Str. 19-22.

Informacijska pismenost tada je uvrštena u rad školskog knjižničara kao knjižnično-informacijsko područje (KIP).³²

Po HNOS-u školski je knjižničar odgojno-obrazovni stručni suradnik koji potiče razvoj čitalačke kulture i osposobljava korisnike za intelektualnu prorađu izvora, potičući samostalno učenje. Velika novina je što knjižničari tada unose kvalitativne promjene u odgojno-obrazovni rad knjižnice jer se donosi poseban plan i program rada, za sve razrede, a zove se *Informacijska pismenost i poticanje čitanja*. No, bez ikakvih smjernica ili satnice za provođenje istoga.³³

Problem je što knjižničar kod provedbe sati informacijske pismenosti nema svoju određenu satnicu. Potrebna je knjižničareva aktivnost u oblikovanju godišnjeg plana i programa škole te predstavljanje kurikula školske knjižnice. *Nastavni plan i program* daje zadani okvir, on je temelj koju svaka škola oblikuje na svoj način izrađujući školski kurikulum redovitih programa nastave te ostalih projekata i aktivnosti škole. Sve ostale zamišljene aktivnosti moguće je dodati, kreirati, prilagoditi... Školski kurikulum oblikuje se prema interesima škole i djelatnika te bi se trebao razlikovati od škole do škole.³⁴ Dio školskoga kurikula je i kurikulum školske knjižnice. On se temelji na okvirnom i izvedbenom programu rada knjižnice, a uključuje i program odgojno-obrazovnog rada s učenicima koji je propisan *Nastavnim planom i programom*. Informacijska pismenost i ostatak odgojno-obrazovnog programa tako se ostvaruje se u suradnji s ostalim nastavnicima. Planirani nastavni sadržaji ostvaruju se najčešće na satovima razrednika. Oni omogućuju se da se svi učenici u školi upoznaju s istim sadržajima i olakšava se izbor tema za sat.³⁵ Poslije sata razrednika, najčešća je suradnja knjižničara i nastavnika hrvatskoga jezika jer je veliki dio sadržaja informacijske pismenosti povezan s nastavnim planom i programom Hrvatskoga jezika. Tu se javlja problem gubitka satnice nastavnika i nadoknada nastavnih sadržaja. Može se informacijsko opismenjavanje provoditi i samo s dijelom učenika, recimo s učenicima u produženom boravku ili na izvannastavnim aktivnostima, ali *Nastavni plan i program* propisuje

³² Perić, Ivana; Riger-Knez, Danijela; Telesmanić, Tanja; Nežić, Mišela; Škarica, Hajdi. Ususret kurikulumu školske knjižnice. // XXII. proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske / uredila Adela Granić. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2021. Str. 43.

³³ *Nastavni plan i program za osnovnu školu* / uredili Dijana Vican, Ivan Milanović Litre. Zagreb : Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2006. Str. 19-22.

³⁴ Kovačević, D.; Lasić-Lazić, J.; Lovrinčević, J. Školska knjižnica – korak dalje. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 2004. Str. 80-81.

³⁵ Jozić, Ruža; Pavin Banović, Alta. *Od knjige do oblaka : informacijsko-medijski odgoj i obrazovanje učenika*. Zagreb : Alfa, 2019. Str. 29.

knjižničaru provođenje informacijske pismenosti sa svim učenicima podjednako pa je to samo alternativna mogućnost.

3.3. Nacionalni okvirni kurikulum

Godine 2010. objavljen je *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj, opće obvezno obrazovanje i srednjoškolsko obrazovanje* (NOK) koji donosi okvir za stjecanje temeljnih kompetencija što će učenika pripremiti za cjeloživotno učenje.³⁶ NOK se temelji na tvrdnji da živimo i radimo u društvu koje zahtijeva nova znanja, vještine, sposobnosti, vrijednosti i stavove. Njih trebamo usmjeriti na razvoj inovativnosti, stvaralaštva, sposobnost rješavanja problema, razvoj kritičkoga mišljenja, poduzetnosti, informatičke pismenosti, socijalnih i drugih kompetencija. NOK je bio iskorak u kurikulsjoj politici i zaokret u pristupu, planiranju i programiranju odgoja i obrazovanja koje će umjesto prijenosa znanja biti usmjereno na razvoj kompetencija. Takve kompetencije nije bilo moguće ostvariti u tradicionalnom odgojno-obrazovnom sustavu koji djeluje isključivo kao sredstvo prenošenja znanja.³⁷

Osam je ključnih kompetencija navedenih u Europskom referentnom okviru iz 2006. godine koje postaju dijelom hrvatske obrazovne politike, a to su: komunikacija na materinskom jeziku, komunikacija na stranim jezicima, matematička kompetencija i osnovne kompetencije u prirodoslovlju i tehnologiji, digitalna kompetencija, učiti kako učiti, socijalna i građanska kompetencija, inicijativnost i poduzetnost te kulturna svijest i izražavanje. NOK je trebao biti prvi, razvojni dokument nakon kojega će slijediti razrada drugih dokumenata iz kojih nastaju novi predmetni kurikuli i kurikuli međupredmetnih tema, ali to se dogodilo tek 2019. godine.³⁸

3.4. Cjelovita kurikularna reforma

Dokumenti *Cjelovite kurikularne reforme* pozivaju se na NOK jer su određene stvari identične ili nadopunjene, recimo osam temeljnih kompetencija i međupredmetne teme. U

³⁶ Nacionalni okvirni kurikulum : za predškolski odgoj i obrazovanje te opće i obvezno i srednjoškolsko obrazovanje. Zagreb : Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2010.

³⁷ Perić, Ivana; Riger-Knez, Danijela; Telesmanić, Tanja; Nežić, Mišela; Škarica, Hajdi. Ususret kurikulumu školske knjižnice. // XXII. proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske / uredila Adela Granić. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2021. Str. 43.

³⁸ Perić, Ivana; Riger-Knez, Danijela; Telesmanić, Tanja; Nežić, Mišela; Škarica, Hajdi. Ususret kurikulumu školske knjižnice. // XXII. proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske / uredila Adela Granić. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2021. Str. 43.

Nacionalnom okvirnom kurikulumu navode se: Osobni i socijalni razvoj, Zdravlje, sigurnost i zaštita okoliša, Učiti kako učiti, Poduzetništvo, Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije, Građanski odgoj i obrazovanje. Međupredmetne su teme opisane, ali navedeni su samo njezini ciljevi, bez domena, očekivanja, učenja i vrednovanja navedenih tema. Naglašavaju se znanje, solidarnost, identitet i odgovornost koje se nalaze i u dokumentima *Cjelovite kurikularne reforme* uz integritet, poštivanje, zdravlje i poduzetnost. Odgojno-obrazovna područja identična su u oba dokumenta. Dokumenti *Cjelovite kurikularne reforme* naglasak stavljaju na generičke kompetencije. Informacijska pismenost je ta generička kompetencija za koju je zadužen, između ostaloga, školski knjižničar i školska knjižnica.

Nacionalni kurikulum za osnovnoškolski odgoj i obrazovanje polazišni je dokument obveznoga obrazovanja u Republici Hrvatskoj kojim se omogućava razvijanje temeljnih kompetencija bitnih za ostvarivanje osobnih potencijala, nastavak obrazovanja i cjeloživotno učenje što je ujedno i temelj aktivnoga i odgovornoga sudjelovanja u društvu.³⁹ Ono što čini *Nacionalni kurikulum* opisano je i definirane u dokumentu *Okvir nacionalnoga kurikulumu*.⁴⁰ *Okvir nacionalnoga kurikulumu* na općoj razini određuje elemente kurikulske sustava za sve razine i vrste do visokoškolskoga odgoja i obrazovanja. Osim toga, navodi koje se vrijednosti i kompetencije žele promicati kurikulumom. Sadržaji u nacionalnom kurikulumu uopćeni su kako bi ih učitelji samostalno mogli konkretizirati i povezati ih s potrebama i interesima učenika. On ne spominje rad knjižničara, kao ni nacionalni kurikuli za pojedine razine i vrste obrazovanja. Djelovanje knjižničara spominje se u predmetnim i međupredmetnim kurikulumima. Kurikuli međupredmetnih tema nisu istog sadržaja kao predmetni. Svi kurikuli sadržavaju svrhu i opis teme/predmeta, odgojno-obrazovne ciljeve učenja i poučavanja, podjelu na domene i njihov opis te razradu odgojno-obrazovnih ishoda za predmetne kurikule i odgojno-obrazovnih očekivanja za međupredmetne teme. Odgojno-obrazovna očekivanja i ishodi razrađeni su prema ciklusima, domenama i ključnim sadržajima.

Tri su domene kurikula nastavnoga predmeta Hrvatski jezik – *Hrvatski jezik i komunikacija, Književnost i stvaralaštvo, Kultura i mediji*. Učenici bi trebali ovladavati komunikacijskom jezičnom kompetencijom povezujući organski idiom i hrvatski standardni

³⁹ Nacionalni kurikulum. // Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Dostupno na: <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/NacionalniKurikulum/NacionalniKurikulumi/Nacionalni%20kurikulum%20za%20osnovno%20%C5%A1kolski%20odgoj%20i%20obrazovanje.pdf> (1.2.2023.)

⁴⁰ Okvir nacionalnoga kurikulumu. // Zagreb : Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2017. Dostupno na: <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/NacionalniKurikulum/NacionalniKurikulumi/Okvir%20nacionalnoga%20kurikuluma.pdf> (1.2.2023.)

jezik te steći osnove čitalačke, medijske, informacijske i međukulturne pismenosti što je preduvjet osobnomu razvoju, uspješnom školovanju, cjeloživotnom učenju te kritičkomu odnosu prema nizu pojava u društvenome i poslovnom životu.⁴¹ Čitajući kurikulum vidi se potreba razvijanja komunikacijsko-funkcionalne i čitalačke pismenosti, ali se očekuje ovladavanje i novim pismenostima 21. stoljeća.⁴² Učenik bi trebao kritički istraživati i promišljati o sadržajima i informacijama koje pronalazi u različitim izvorima te procjenjivati njihovu pouzdanost i korisnost. Ta očekivanja posebno se ističu u domeni *Kultura i mediji* dok je domena *Književnost i stvaralaštvo* prvenstveno usmjerena prema razvoju čitalačke kulture. U tom području knjižničar može uputiti učenike na elektroničke izvore za čitanje knjiga.⁴³ Naglašena je kulturna djelatnost knjižnice pa se spominju organizacije izložbi, radionica, posjeti drugim kulturnim ustanovama, većim knjižnicama (ostvarivanje ishoda u domeni *Kultura i mediji*). Na taj se način potiče učitelje na suradnju s knjižničarom više nego u dosadašnjem *Nastavnom planu i programu*. Knjižničari mogu sami odlučiti što žele obilježavati (Mjesec hrvatske knjige, Noć knjige, posjeti Interliberu), kakve radionice osmisлити, koje autore ugostiti. Knjižnica se spominje u rubrici *razrada ishoda* ili *preporuke za ostvarivanje ishoda*, posebno u ishodima koji se tiču čitanja, odabira građe za čitanje te onima koji su vezani uz pretraživanje i dolazak do informacija.

Put k cjeloživotnom učenju predstavlja međupredmetna tema Učiti kako učiti. Učenike itekako treba osposobiti za takvu vrstu učenja, za cjeloživotno učenje moraju naučiti kako učiti. Učenike se navodi da otkriju svoje potrebe i nedostatke te da nauče kako kvalitetno iskoristiti vrijeme za učenje. Ova međupredmetna tema uključuje „sposobnost učinkovitog upravljanja učenjem, rješavanje problema, usvajanje, obradu i vrednovanje informacija i njihovo integriranje u smislene cjeline novog znanja i vještina koje su primjenjive u različitim situacijama – kod kuće, na poslu, u obrazovanju i usavršavanju“⁴⁴. Razvoj kompetencija predviđen je kroz četiri domene – *Primjena strategija učenja i upravljanja informacijama, Upravljanje svojim učenjem, Upravljanje emocijama i*

⁴¹ Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj. // Narodne novine 10/2019. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_215.html (1.2.2023.)

⁴² Sajko, Nataša. Mjesto školske knjižnice u prijedlogu kurikuluma Hrvatskoga jezika. // XXVIII. proljetna škola školskih knjižničara / uredila Biserka Šušnjić. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2016. Str. 47-56. Dostupno na: <https://www.azoo.hr/app/uploads/uvezeno/datoteke/28-skola-knjiznicara-1536871556.pdf> (1.2.2023.)

⁴³ Isto, str.52.

⁴⁴ Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Učiti kako učiti za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_154.html (1.2.2023.)

motivacijom u učenju, Stvaranje okružja za učenje. Informacijska pismenost i uloga školskog knjižničara očituje se u prvoj domeni i promiče uporabu različitih “strategija učenja, pamćenja, čitanja, pisanja i rješavanja problema u različitim područjima učenja u svim odgojno-obrazovnim ciklusima“.⁴⁵

Četiri su odgojno-obrazovna očekivanja u prvoj domeni *Primjena strategija učenja i upravljanja informacijama*: upravljanje informacijama, primjena strategija učenja i rješavanje problema, kreativno mišljenje i kritičko mišljenje. Odgojno-obrazovna očekivanja prikazana su prema ciklusima tako da omogućuju kontinuitet učenja.⁴⁶ Upravljanje informacijama u prvom ciklusu (1. i 2. razred) podrazumijeva pronalazak informacija uz pomoć različitih tiskanih i digitalnih izvora ili knjižne i neknjižne građe, zatim bilježenje i organizacija informacija te njihova prezentacija drugim učenicima. Za osobni i socijalni razvoj pojedinca važno je što se u međupredmetnoj temi *Učiti kako učiti* potiče problemska nastava, suradničko učenje ili učenje u paru. Potiče se razvoj kritičkog mišljenja, kroz sve cikluse, od početnog izražavanja učenikovih misli do njegova obrazlaganja i uspoređivanja sa stavovima drugih učenika. Vrednovanje informacija, uspoređivanje pronađenih informacija, utvrđivanje njihove točnosti i povezivanje sa stečenim znanjem karakteristike su drugog ciklusa (3., 4., i 5.razred). Na početku učenik iskazuje svoje interese i ideje te uz pomoć učitelja kreira i organizira jednostavan projekt. U trećemu ciklusu očekuje se da će učenik moći samoupravljati informacijama, te istraživati i rješavati probleme. Time prvi i drugi ciklus ističu da je uloga nastavnika ili stručnoga suradnika u ostvarivanju informacijskih odgojno-obrazovnih očekivanja velika. „Upravo ta domena školskom knjižničaru daje najviše mogućnosti da samostalno ili u suradničkom radu s ostalim nositeljima procesa učenja i poučavanja razradi način ostvarivanja odgojno-obrazovnih očekivanja“.⁴⁷ Za ostvarivanje odgojno-obrazovnih očekivanja preporučuje se suradnja na sadržajima u svim predmetima i međupredmetnim temama - kroz izvannastavne i izvanučioničke aktivnosti te projektne nastavu, a naglašavaju se i potiču različiti oblici učenja, posebno suradničko i istraživačko. Knjižnica može pronaći svoje mjesto u svim aktivnostima ostvarivanja odgojno-obrazovnih očekivanja u domeni *Učiti kako učiti*. U ovom se kurikulumu baš navodi rad u školskoj knjižnici, a određene domene i odgojno-obrazovna očekivanja već godinama školski knjižničari odrađuju u svojim programima.

⁴⁵ Isto.

⁴⁶ Milički, Jasna. Školski knjižničar u kurikulumu međupredmetne teme *Učiti kako učiti*. // XXVIII. proljetna škola školskih knjižničara. Str. 33. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2016. Dostupno na: <https://www.azoo.hr/app/uploads/uvezeno/datoteke/28-skola-knjiznicara-1536871556.pdf> (1.2.2023.)

⁴⁷ Isto, str. 37.

Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije prati razvoj generičkih kompetencija definiranih u Okviru nacionalnog kurikulumu pa tako i informacijsku pismenost u digitalnom okružju.⁴⁸ Odgojno-obrazovna očekivanja ostvaruju se u četiri domene – *Funkcionalna i odgovorna uporaba IKT-a, Komunikacija i suradnja u digitalnome okružju, Istraživanje i kritičko vrednovanje u digitalnome okružju, Stvaralaštvo i inovativnost u digitalnome okružju*. Domene su međusobno povezane i nadograđuju se jedna na drugu kako bi učenicima osigurale razvoj opće digitalne pismenosti.⁴⁹

Funkcionalna i odgovorna uporaba IKT-a usmjerena je na informatičku pismenost jer se učenike osposobljava za služenje informacijskom i komunikacijskom tehnologijom. Učenici prepoznaju uređaje i njihovu svrhu te stječu praktične vještine koje se prenose na odgovorno i sigurno služenje uređajima i programima te na osvještavanje utjecaja tehnologije na zdravlje i okoliš. Radi se o informatičkom opismenjavanju, a učenike se osposobljava za samostalan odabir digitalne tehnologije u obavljanju zadataka. *Komunikacija i suradnja u digitalnome okružju* usmjerena je na upotrebu digitalnih programa za podršku u učenju s naglaskom na primjenu osnovnih komunikacijskih pravila u digitalnom okružju.⁵⁰ Ova domena podrazumijeva potpuno nove oblike učenja koji uključuju eksperimentiranje s uređajima, medijima i programima.⁵¹ Ističe se potreba za informatičkim opismenjavanjem, a ona je usko povezana i s informacijskom pismošću. Spominje se i učenje na daljinu.

Treća domena *Istraživanje i kritičko vrednovanje u digitalnom okružju* obuhvaća razvoj informacijske i medijske pismenosti u digitalnome okružju te poticanje istraživačkoga duha kritičkim mišljenjem i rješavanjem problema⁵². Izvire u informacijskoj, medijskoj, kritičkoj i digitalnoj pismenosti.⁵³ *Istraživanje i kritičko vrednovanje u digitalnom okružju*

⁴⁸ Stančić, Draženka. Prijedlog kurikulumu međupredmetne teme Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije te mjesto školske knjižnice u njemu. // XXVIII. proljetna škola školskih knjižničara. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2016. Str. 19. Dostupno na: <https://www.azoo.hr/app/uploads/uvezeno/datoteke/28-skola-knjiznicara-1536871556.pdf> (1.2.2023.)

⁴⁹ Odluka o donošenju kurikulumu za međupredmetnu temu Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. // Narodne novine 7/2019. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_150.html (1.2.2023.)

⁵⁰ Isto.

⁵¹ Stančić, Draženka. Prijedlog kurikulumu međupredmetne teme Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije te mjesto školske knjižnice u njemu. // XXVIII. proljetna škola školskih knjižničara. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2016. Str. 23. Dostupno na: <https://www.azoo.hr/app/uploads/uvezeno/datoteke/28-skola-knjiznicara-1536871556.pdf> (1.2.2023.)

⁵² Isto.

⁵³ Milički, Jasna.; Stančić, Draženka. Primjena kurikulumu Učiti kako učiti i Upotreba informacijske i komunikacijske tehnologije u radu školskog knjižničara. // XXVIII. proljetna škola školskih knjižničara. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2016. Str. 105. Dostupno na: <https://www.azoo.hr/app/uploads/uvezeno/datoteke/28-skola-knjiznicara-1536871556.pdf> (1.2.2023.)

nas upućuje na međupredmetnu temu *Učiti kako učiti*, domenu o upravljanju informacijama. Traženje, pretraživanje informacija, a zatim odabir i upotreba. Jednostavnije upite i zadatke učenik rješava sam, a kasnije uz pomoć nastavnika. Domena se dijeli na znanje, vještine i stavove, a iako se u kurikulumu *Učiti kako učiti* znanje i vještine eksplicitno ne spominju, vidljivo je da ih obje međupredmetne teme razvijaju. Naglašava se važnost stava, da se učenik ohrabri ako recimo, ne riješi zadatak, razvijanje pozitivnog stava prema postupku dobivanja kvalitetnih informacija, ali i prema samome sebi. Zadnja domena *Stvaralaštvo i inovativnost u digitalnom okružju* potiče kreativan razvoj pojedinca. Učenika se upoznaje ga se s intelektualnim vlasništvom i pravom na njega, govori se o etičkoj dimenziji informacijske pismenosti, ali i potiče na stvaranje. U *Nastavnom planu i programu* je također postojao ovaj informacijski sadržaj. U novim kurikulumima veže se uz samoga učenika i njegovo pravo na intelektualnu tvorevinu.

„Pomoću informacijske i komunikacijske tehnologije može se prezentirati onaj sadržaj koji je učenicima apstraktan ili ga je teško vizualizirati, može se demonstrirati ono što nije moguće provesti u školskoj okolini ili se može simulirati sudjelovanje u procesima i eksperimentima koji su teže izvedivi u učionici što učenicima pruža iskustvo slično stvarnomu“.⁵⁴

Škola nije mogla izbjeći promjene i utjecaj tehnologija pa se to osjeća i u školskoj knjižnici. Uspoređujući *Nastavni plan i program za osnovne škole* i pojedine kurikule *Cjelovite kurikularne reforme* vidimo je pristup odgojno-obrazovnim sadržajima nešto drugačiji jer se uključuje suvremena tehnologija i njezine prednosti. Možemo reći da je knjižnica prepoznata kao mjesto za učenje. Vidimo da je školska knjižnica važna u informacijskome opismenjavanju te se nastavnike u predmetnim kurikulumima poziva na izravnu suradnju, ali je potpuno izostavljen kurikulum knjižnično-informacijska pismenosti čime su knjižničari ostali bez jasno propisanih ishoda.⁵⁵

S ciljem utvrđivanja stanja u osnovnoškolski knjižnicama Republike Hrvatske u provedbi informacijskoga opismenjavanja, provedeno je istraživanje koje će pokazati kako u samom odgojno-obrazovnom procesu školski knjižničari provode program informacijske

⁵⁴ Odluka o donošenju kurikulumu za međupredmetnu temu Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. // Narodne novine 7/2019. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_150.html (1.2.2023.)

⁵⁵ Saulačić, Ana. Školsko knjižničarstvo u ozračju novih kurikula. // 31. proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2019. Str. 680. Dostupno na: <http://library.foi.hr/knjige/knjiga1.aspx?C=2861&broj=1&stranica=00679> (1.2.2023.)

pismenosti uz ostale odgojno-obrazovne aktivnosti, te koji čimbenici utječu na njegovu provedbu.

4. Istraživanje

4.1. Uvod u istraživanje

Informacijsko opismenjavanje u osnovnoj školi provodi školski knjižničar, ali to ne bi smio biti samostalan i usamljen proces. Trebaju se uključiti svi sudionici obrazovnog sustava, informacijsko opismenjavanje mora biti dio školskog kurikula. Informacijska pismenost važna je za sve i provodi se u svim predmetima i međupredmetnim temama. Svaka škola za sebe prilagođava plan i program informacijskog opismenjavanja, ovisno o uvjetima u kojima provodi odgojno-obrazovni proces.

Informacijsko opismenjavanje nužno je planirati na tri razine: sadržajnoj, izvedbenoj i organizacijskoj.⁵⁶ Sadržajnu razinu čine razne vještine i znanja koje vode željenim kompetencijama, kao što su poznavanje alata i tehnika pretraživanja te stavova poput etičnog korištenja informacija. Metodički se planira način poučavanja, najčešće kod informacijske pismenosti u obliku rješavanja problema. Za organizacijska razina bitna je sredina i uvjeti u kojima se informacijska pismenost provodi. Jako je važno da informacijska pismenost bude na istoj razini kao i sadržaji ostalih predmeta, uz vertikalno i horizontalno povezivanje.

Kako bismo kvalitetno provodili programe informacijske pismenosti školski se knjižničar mora stalno educirati, biti kreativan i svojim pozitivnim i inovativnim djelovanjem potvrđivati važnost školske knjižnice u odgojno-obrazovnom procesu. Vrlo često, kao i u ostatku obrazovnog sustava, stalni je problem nedostatak financija, on uvelike mijenja uvjete za kvalitetno poučavanje.

Provedeno istraživanje u ovom radu trebalo bi dati pregled trenutnog stanja, uspjeha i problema u poučavanju informacijske pismenosti u knjižnicama osnovnih škola Republike Hrvatske.

4.2. Cilj istraživanja i metodologija

Cilj istraživanja jest utvrditi vrste odgojno-obrazovnih aktivnosti koje provode osnovnoškolski knjižničari u Republici Hrvatskoj nakon provođenja *Cjelovite kurikularne reforme*, s posebnim naglaskom na provođenje informacijskog opismenjavanja i rezultate odgojno-obrazovnih očekivanja. Uz to, cilj je ispitati percepciju hrvatskih osnovnoškolskih

⁵⁶ Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Nav. dj., str. 159-161.

knjižničara o mogućim ograničenjima u provođenju informacijske pismenosti te knjižničarevu samoprocjenu poučavanja informacijske pismenosti.

Istraživanje je provedeno metodom ankete. Uzorak je namjeran i prigodan – odabrani su ispitanici na temelju toga što rade u osnovnoškolskim knjižnicama Republike Hrvatske i što su ispitivačici bile dostupne njihove adrese elektroničke pošte (školskog knjižničara ili školske knjižnice). Anketa je početkom 2023. poslana elektroničkom poštom na elektroničke adrese 43 školska knjižničara, a upitnik je ispunilo njih 30.

Anketni upitnik napravljen je u *Google obrascu*, mrežnom alatu za izradu obrazaca. Sadržavao je 15 pitanja, podijeljenih u šest skupina. Pitanja su zatvorenog tipa, osim pitanja broj 5 i 15 gdje su ispitanici mogli dodati svoj odgovor ponuđenim odgovorima.

Prvo pitanje bilo je pitanje o radnom stažu u školskoj knjižnici. Svrha mu je bila ustanoviti imaju li ispitanici dovoljno radnog iskustava u školskoj knjižnici da mogu usporediti poučavanje informacijske pismenosti prije i nakon provedbe *Cjelovite kurikularne reforme*.

Druga skupina pitanja (drugo, treće i četvrto pitanje) odnosila se na uvjete u kojima školski knjižničar radi. Trebalo je odabrati između konkretnih ponuđenih odgovora: puno ili pola radnog vremena, broj učenika s kojima knjižničar radi te geografski smještaj osnovne škole (ruralna ili urbana sredina) sa svrhom utvrđivanja razlika u poučavanju informacijske pismenosti u različitim uvjetima.

Treća skupina pitanja (pitanje 5 i 6) odnosi se na odgojno-obrazovne aktivnosti koje školski knjižničar provodi. U 5. pitanju ispitanici su trebali metodom višestrukih odgovora označiti sve odgojno-obrazovne aktivnosti koje provode, ali im je ponuđeno i mjesto za otvoreni odgovor kao nadopuna onog što nije spomenuto. U 6. pitanju ispitanici procjenjuju kojim se aktivnostima bave više, a kojima manje, označavajući stupanj slaganja s tvrdnjom 1 - 8, tako da je 1 ono područje odgojno-obrazovnog rada kojim se najmanje bave, a 8 ono područje kojim se najviše bave. Svrha ovih pitanja je vidjeti gdje se nalazi informacijska pismenost u odgojno-obrazovnom radu školskog knjižničara u odnosu na druge aktivnosti.

Četvrtom skupinom pitanja (pitanja 7, 8 i 9) ispituje se stav ispitanika o dokumentima kojima se regulira odgojno-obrazovni rad i poučavanje informacijske pismenosti. Svrha 9. pitanja je konkretno istražiti poučavaju li knjižničari informacijsku pismenost po nekom planu i programu.

Peta skupina pitanja (pitanje 10, 11, 12 i 13) ispituje poučavanje informacijske pismenosti osnovnoškolskih knjižničara. Ispitanici u 10. pitanju procjenjuju poučavanje informacijske pismenosti sad u odnosu na prije provedbe *Cjelovite kurikularne reforme* (odgovori da – ne - podjednako), u 11. pitanju se istražuje suradnja s kolegama nastavnicima u poučavanju informacijske pismenosti, 12. pitanje istražuje s kojim učenicima osnovnoškolski knjižničari više ili manje provode informacijsku pismenost (niži, viši razredi, podjednako). U 13. pitanju zadatak je ispitanika navesti koje sve aspekte informacijske pismenosti provode (odgovor višestrukog odabira).

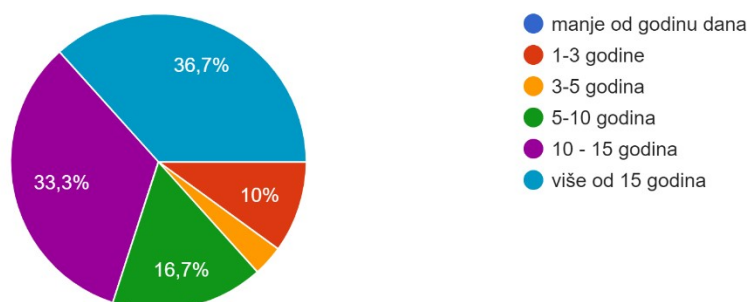
U šestoj skupina pitanja (pitanja 14 i 15) ispitanici samoprocjenjuju svoje poučavanje informacijske pismenosti te navode moguće prepreke svojem kvalitetnom radu. 15. pitanje ima odgovore višestrukog odabira i otvorenog tipa, ispitanici mogu dodati ako misle da nešto od problema nije navedeno.

Nakon provedene ankete i sakupljenih odgovora, za svako pitanje napravljeni su grafikoni.

4.3. Rezultati istraživanja

Prvim pitanjem željelo se ispitati radno iskustvo ispitanika pa su ponuđeni odgovori koji nam daju uvid koliki postotak ispitanika radi u školskoj knjižnici dovoljno dugo da može usporediti poučavanje informacijske pismenosti prije i poslije provedbe *Cjelovite kurikularne reforme*.

U školskoj knjižnici radim
30 odgovora



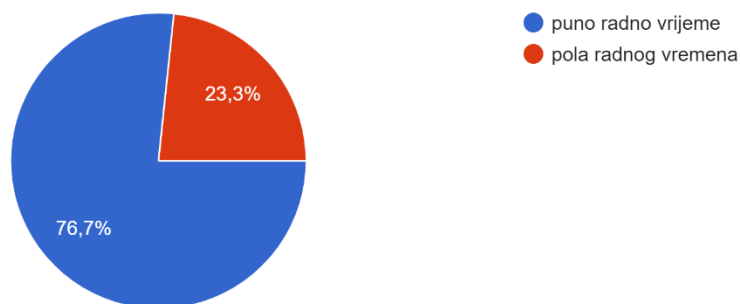
Pitanje 1. Godine rada u školskoj knjižnici

Od 30 knjižničara koji su ispunili anketu njih 70 % radi u školskoj knjižnici više od 10 godina, a još 16,7 % između 5 i 10 godina. To znači da je 86,7 % ispitanika radilo u školskoj knjižnici i prije *Cjelovite kurikularne reforme* pa može usporediti informacijsko opismenjavanje prije i poslije.

Druga skupina pitanja istražuje uvjete rada u školskoj knjižnici: vrstu zaposlenja (puno ili pola radnog vremena), veličinu škole, odnosno broj učenika koji pohađa školu te geografski položaj škole (urbana ili ruralna sredina).

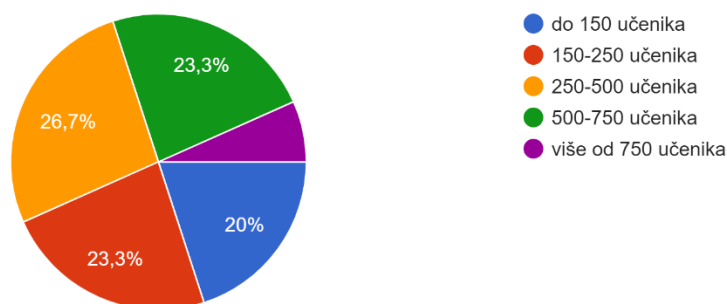
76,7 % ispitanika radi u školskoj knjižnici u punom radnom vremenu, a nešto manje od četvrtine (njih 7) pola radnoga vremena.

U školskoj knjižnici sam zaposlen na
30 odgovora



Pitanje 2. Radno vrijeme u školskoj knjižnici

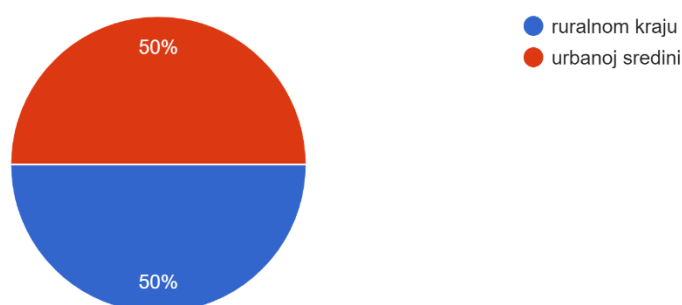
Škola u kojoj radim ima
30 odgovora



Pitanje 3. Broj učenika u osnovnoj školi

Otpribliže je podjednak broj knjižničara ispitanika koji rade u manjim i većim školama, njih 20 % u skroz malim školama do 150 učenika, 23,3 % ispitanika radi u školama od 150 do 250 učenika, 26,7 % u srednje velikim školama do 500 učenika, 23,3 % u školama od 500 do 750 učenika, a samo 6,7 %, a u školama s više od 500 učenika.

Škola u kojoj radim nalazi se u
30 odgovora



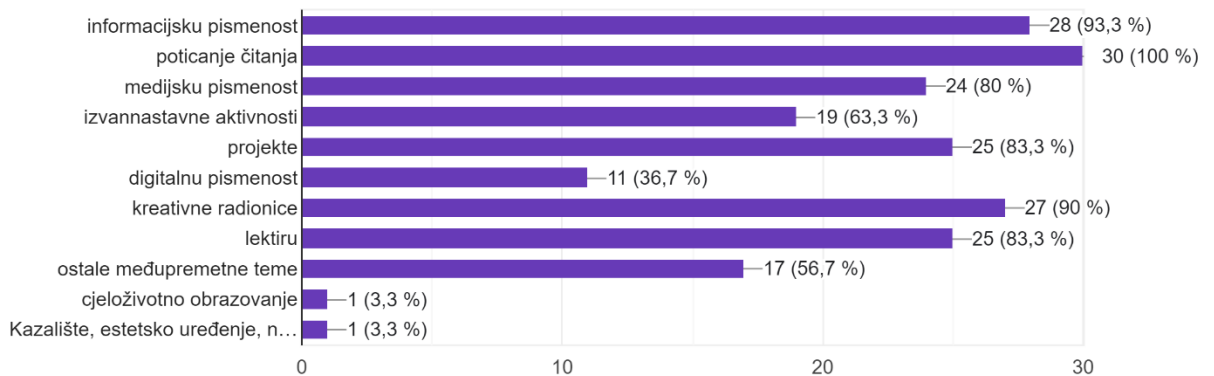
Pitanje 4. Sredina u kojoj se nalazi osnovna škola

Ispitanici su točno po pola odgovorili na pitanje gdje se nalazi škola u kojoj rade, podjednak je broj školskih knjižničara iz gradske i ruralne sredine.

Sve odgojno-obrazovne aktivnosti koje školski knjižničar provodi istražuje treća skupina pitanja. U 5. pitanju zadatak ispitanika je bio naznačiti sve odgojno-obrazovne aktivnosti koje provode, ali im je ponuđeno i mjesto za otvoreni odgovor kao nadopuna onog što nije spomenuto. Nakon toga, u 6. pitanju ispitanici procjenjuju kvantitetu aktivnosti kojima se bave: ispitanici označuju stupanj slaganja s tvrdnjom tako da odabiru vrijednosti od 1 do 8, s tim da je 1 ono područje odgojno-obrazovnog rada kojim se najmanje bave, a 8 ono područje kojim se najviše bave.

U svojem odgojno-obrazovnom radu školskog knjižničara provodim aktivnosti koje su vezane uz (označiti sve što provodite)

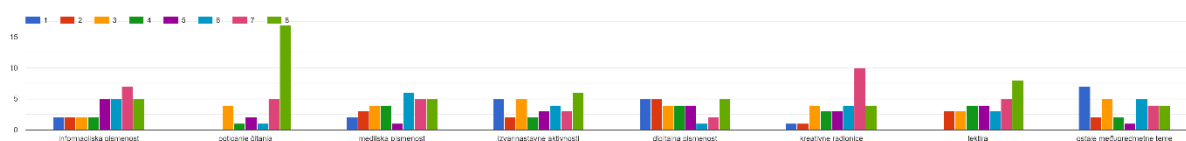
30 odgovora



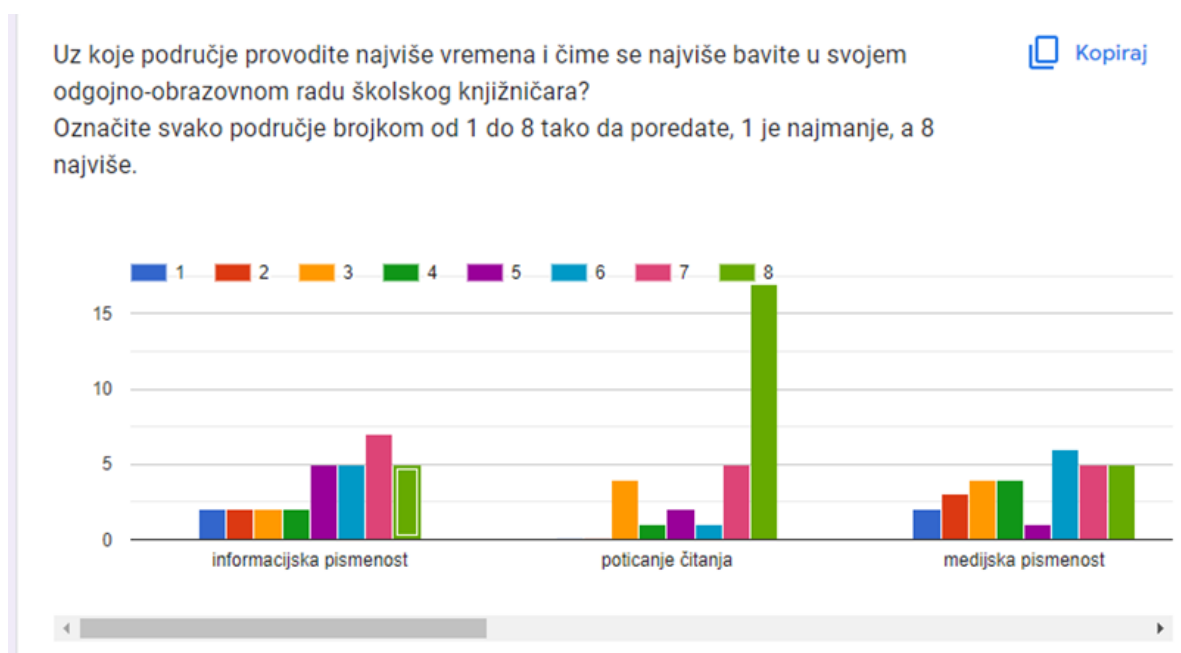
Pitanje 5. Odgojno-obrazovne aktivnosti koje osnovnoškolski knjižničari provode

Svi ispitanici (100 %) odgovorili su da provode poticanje čitanja u svojim knjižnicama. Druga po redu je informacijska pismenost, nju provodi 93,3 % osnovnoškolskih knjižničara. Dva ispitanika ne provode informacijsku pismenost. Njih 90 % održava kreativne radionice, a još 83,3 % ispitanika se bavi i projektima i lektinom. Medijsku pismenost (koja je ustvari jedan aspekt informacijske pismenosti) provodi 80 % ispitanika, a digitalnu samo 36,7 %. Izvannastavne aktivnosti provodi 63,3 % ispitanika, a ostalim međupredmetnim temama se bavi njih 56,7 %. Otvoreni odgovor dala su 2 ispitanika, oni su još naveli da provode cjeloživotno učenje, a drugi ispitanik i sve ostalo što radi: organizaciju posjeta kazalištu, estetsko uređenje, nabavu udžbenika, nabavu dječjih časopisa, susrete sa poznatim osobama, zamjene učitelja, pratnje na terenskoj nastavi, organizacije posjeta javnim i kulturnim ustanovama, natječaje, izložbe, suradnje s drugim ustanovama.

Uz koje područje provodite najviše vremena i čime se najviše bavite u svojem odgojno-obrazovnom radu školskog knjižničara? Označite svako područje brojkom od 1 do 8 tako da poredate, 1 je najmanje, a 8 najviše.



Pitanje 6. Čime se školski knjižničari najviše bave u svojem odgojno-obrazovnom radu



Pitanje 6.1 Čime se školski knjižničari najviše bave u svojem odgojno-obrazovnom radu – odgovori za informacijsku pismenost, poticanje čitanja i medijsku pismenost

Informacijska pismenost: brojkom 8 je označilo 5 ispitanika (16,7 %), brojkom 7 je označilo 7 ispitanika (23,3 %), brojkom 6 je označilo 5 ispitanika (16,7 %), brojkom 5 je označilo 5 ispitanika (16,7 %), brojkom 4 su označila 2 ispitanika (6,7 %), brojkom 3 su označila 2 ispitanika (6,7 %), brojkom 2 su označila 2 ispitanika (6,7 %), a brojkom 1 su označila 2 ispitanika (6,7 %).

Očekivano, 26,8 % ispitanika se ne bavi puno informacijskom pismošću, ali za njih 73,2 % informacijska pismenost je visoko u odgojno-obrazovnim aktivnostima.

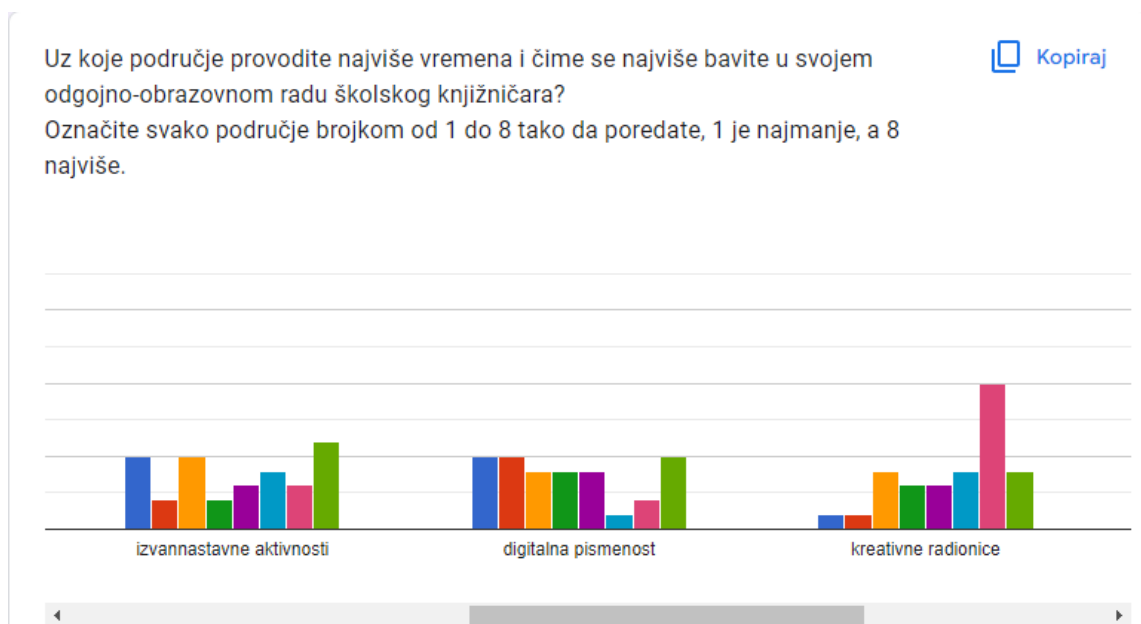
Poticanje čitanja: brojkom 8 je označilo 17 ispitanika (56,7 %), brojkom 7 je označilo 5 ispitanika (16,7 %), brojkom 6 je označio 1 ispitanik (3,3 %), brojkom 5 su označila 2

ispitanika (6,7 %), brojkom 4 je označio 1 ispitanik (3,3 %), brojkom 3 su označila 4 ispitanika (13,3 %), brojkom 2 i 1 nitko.

Očekivano, 83,4 % ispitanika procijenilo je da puno vremena u svojem odgojno-obrazovnom radu provodi poticanje čitanja.

Medijska pismenost: brojkom 8 je označilo 5 ispitanika (16,7 %), brojkom 7 je označilo 5 ispitanika (16,7 %), brojkom 6 je označilo 6 ispitanika (20 %), brojkom 5 je označio 1 ispitanik (3,3 %), brojkom 4 su označila 4 ispitanika (13,3 %), brojkom 3 su označila 4 ispitanika (13,3 %), brojkom 2 su označila 3 ispitanika (10 %) i brojkom 1 označila su 2 ispitanika (6,6 %).

Malo više od polovice ispitanika (56,7 %) dosta vremena provodi i medijsku pismenost.



Pitanje 6.2 Čime se školski knjižničari najviše bave u svojem odgojno-obrazovnom radu – odgovori za izvannastavne aktivnosti, digitalnu pismenost i kreativne radionice

Izvannastavne aktivnosti: brojkom 8 je označilo 6 ispitanika (20 %), brojkom 7 su označila 3 ispitanika (10 %), brojkom 6 je označilo 4 ispitanika (13,3 %), brojkom 5 su označila 3 ispitanika (10 %), brojkom 4 su označila 2 ispitanika (6,6 %), brojkom 3 je označilo 5 ispitanika (16,7 %), brojkom 2 su označila 2 ispitanika (6,6 %) i brojkom 1 označilo je 5 ispitanika (16,7 %).

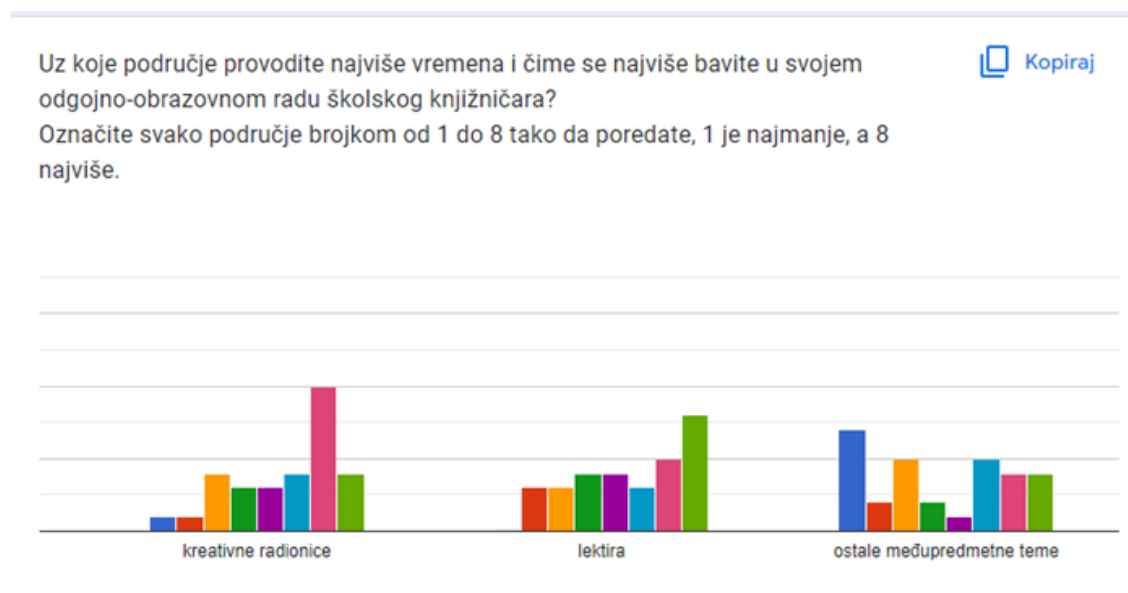
Malo više od polovice ispitanika (53,3 %) dosta vremena provodi i izvannastavne aktivnosti.

Digitalna pismenost: brojkom 8 je označilo 5 ispitanika (16,7 %), brojkom 7 su označila 2 ispitanika (6,6 %), brojkom 6 je označio 1 ispitanik (3,3 %), brojkom 5 su označila 4 ispitanika (13,3 %), brojkom 4 su označila 4 ispitanika (13,3 %), brojkom 3 su označila 4 ispitanika (13,3 %), brojkom 2 je označilo 5 ispitanika (16,7 %) i brojkom 1 označilo je 5 ispitanika (16,7 %).

40 % ispitanika dosta vremena provodi i digitalnu pismenost, 60 % manje.

Kreativne radionice: brojkom 8 je označilo 4 ispitanika (13,3 %), brojkom 7 je označilo 10 ispitanika (33,3 %), brojkom 6 je označilo 4 ispitanika (13,3 %), brojkom 5 su označila 3 ispitanika (10 %), brojkom 4 su označila 3 ispitanika (13,3 %), brojkom 3 su označila 4 ispitanika (13,3 %), brojkom 2 je označio 1 ispitanik (3,3 %) i brojkom 1 označio je 1 ispitanik (3,3 %).

70 % ispitanika procjenjuje da dosta vremena provodi i kreativne radionice u školskoj knjižnici.



Pitanje 6.3 Čime se školski knjižničari najviše bave u svojem odgojno-obrazovnom radu – odgovori za kreativne radionice, lektiru i ostale međupredmetne teme

Lektira: brojkom 8 je označilo 8 ispitanika (26,6 %), brojkom 7 je označilo 5 ispitanika (16,6 %), brojkom 6 su označila 3 ispitanika (10 %), brojkom 5 su označila 4 ispitanika (13,3 %), brojkom 4 su označila 4 ispitanika (13,3 %), brojkom 3 su označila 3 ispitanika (10 %), brojkom 2 su označila 3 ispitanika (10 %) i brojkom 1 nitko.

66,6 % ispitanika procjenjuje da se dosta bavi odgojno-obrazovnim sadržajima koji se tiču lektire u školskoj knjižnici.

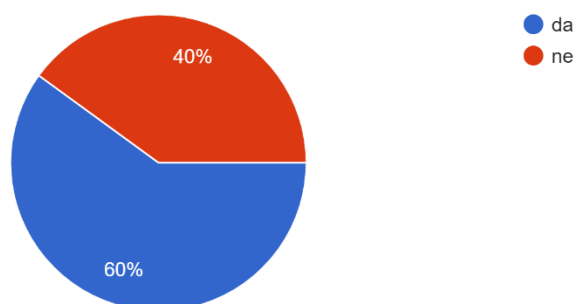
Ostale međupredmetne teme: brojkom 8 je označilo 4 ispitanika (13,3 %), brojkom 7 je označilo 4 ispitanika (13,3 %), brojkom 6 su označila 5 ispitanika (16,6 %), brojkom 5 je označio 1 ispitanik (3,3 %), brojkom 4 su označila 2 ispitanika (6,6 %), brojkom 3 je označilo 5 ispitanika (16,6 %), brojkom 2 su označila 2 ispitanika (6,6 %) i brojkom 1 njih 7 (23,3 %).

46,6 % ispitanika procjenjuje da se u svom radu dosta bavi poučavanjem ostalih međupredmetnih tema, većina ipak manje.

Slijedi četvrta skupina pitanja u kojoj ispitanici u 7. pitanju procjenjuju nedostatak obveznog kurikula za školske knjižnice kao prepreku za obavljanje odgojno-obrazovnih aktivnosti, zatim u 8. pitanju procjenjuju jesu li kurikuli nastavnih predmeta i međupredmetnih tema dovoljni za kvalitetno kreiranje nastave u školskoj knjižnici te u 10. pitanju odgovaraju imaju li svoj plan, program i kurikulum poučavanja informacijske pismenosti.

Smatrate li da je kod izvođenja odgojno-obrazovnih aktivnosti školskog knjižničara problem nedostatak obveznog kurikulumu koji bi se odnosio na školske knjižnice?

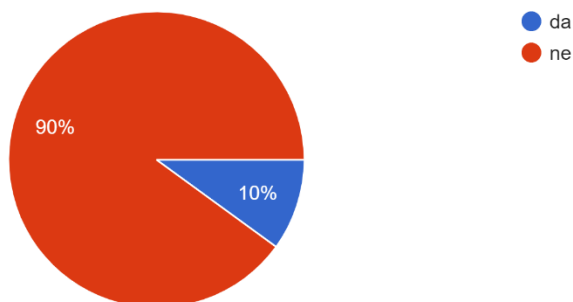
30 odgovora



Pitanje 7. Nedostatak knjižničnog kurikula

Većina, 60 % ispitanika, smatra da je problem nedostatak obveznog kurikula za školske knjižnice i da im je to prepreka u radu.

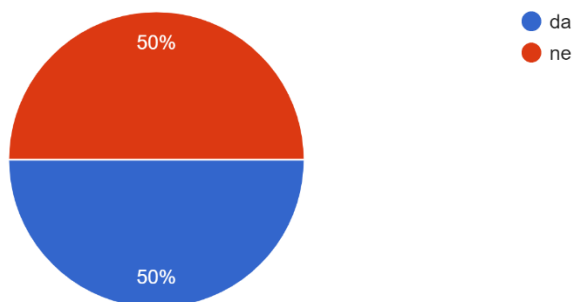
Smatrate li da je suradnja sa školskom knjižnicom dovoljno izražena u kurikulumima nastavnih predmeta i međupredmetnih tema za kvalitetno kreiranje nastavnih sadržaja u školskoj knjižnici?
30 odgovora



Pitanje 8. Suradnja u postojećim kurikulumima

Samo 3 ispitanika je odgovorilo ne, a 90 % ispitanika smatra da su postojeći kurikuli dovoljni za kvalitetno kreiranje nastave.

Imam izrađen plan i program informacijske pismenosti koji je dio školskog kurikula i kurikula školske knjižnice.
30 odgovora



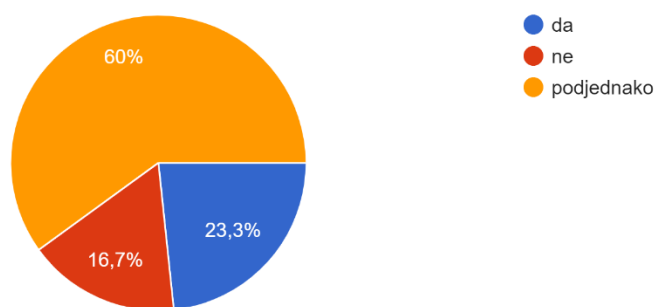
Pitanje 9. Plan i program informacijske pismenosti

Točno polovica ispitanika ima, a polovica nema plan i program odnosno kurikulum informacijske pismenosti.

Peta skupina pitanja istražuje koliko i kako informacijsku pismenost poučavaju osnovnoškolski knjižničari u Republici Hrvatskoj: više ili manje nego prije *Cjelovite kurikularne reforme*, u suradnji s drugim nastavnicima ili samostalno, s učenicima nižih razreda, viših ili podjednako te, u 13. pitanju, koje točno sastavnice informacijske pismenosti poučavaju.

Više poučavam informacijsku pismenost sad nego prije Kurikularne reforme?

30 odgovora

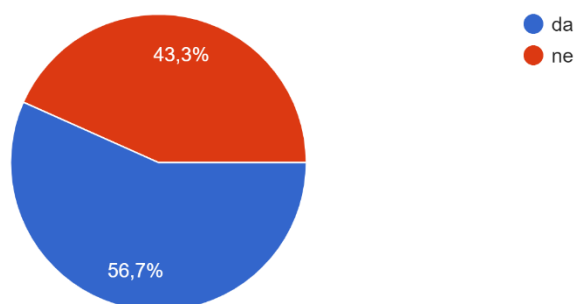


Pitanje 10. Usporedba informacijskog opismenjavanja

Najviše odgovora, 60 % ispitanika, poučava informacijsku pismenost isto kao i prije *Cjelovite kurikularne reforme*, 23,3 % poučava više (njih 7), a 16,7 % manje (5 ispitanika).

Informacijsku pismenost poučavam samostalno, bez suradnje s kolegama nastavnicima.

30 odgovora

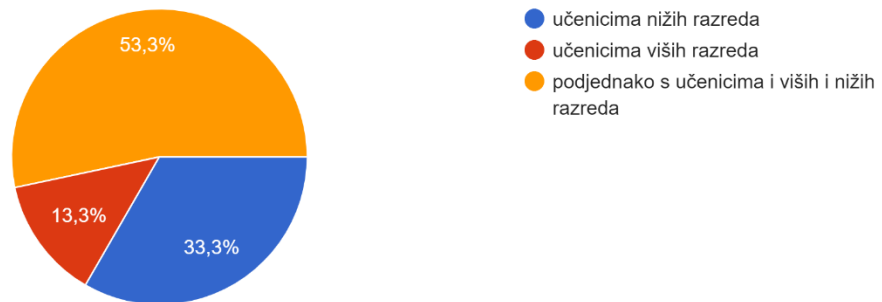


Pitanje 11. Suradnja u poučavanju informacijske pismenosti

Zabrinjavajući odgovor o suradnji, 56,7 % ispitanika samostalno poučava informacijsku pismenost, njih samo 13 (43,3 %) u suradnji s nastavnim osobljem.

S kojim učenicima više provodite nastavu informacijske pismenosti?

30 odgovora

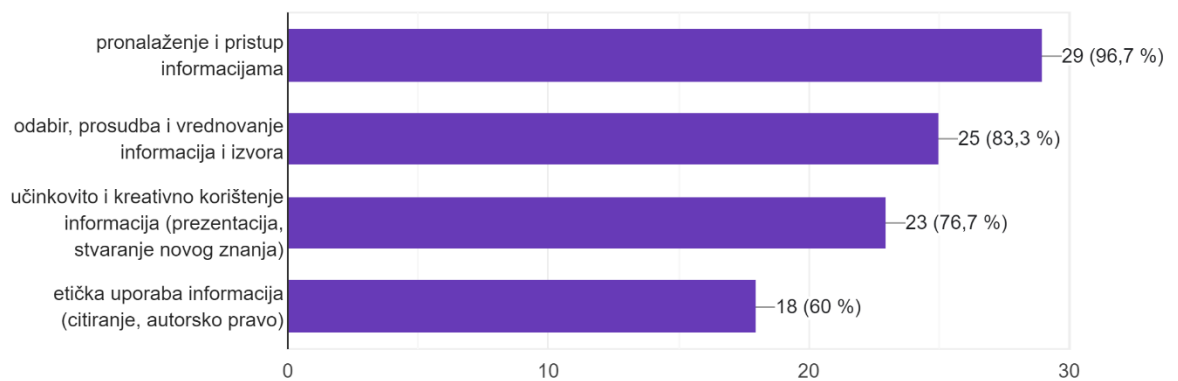


Pitanje 12. Koga osnovnoškolski knjižničari informacijski opismenjuju

53,3 % ispitanika provodi informacijsku pismenost s razrednom i predmetnom nastavom podjednako, odnosno u sva 3 ciklusa osnovne škole, 33 % više s nižim razredima, a samo 13,3 % s višim razredima.

Označite koje sve aspekte informacijske pismenosti provodite sa svojim učenicima.

30 odgovora

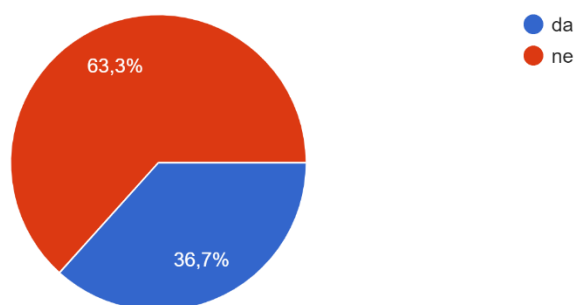


Pitanje 13. Aspekti informacijske pismenosti

Samo 1 ispitanik ne provodi dio informacijske pismenosti koji se odnosi na pronalaženje i pristup informacijama, a njih 5 (16,7 %) ne poučava odabir, prosudbu i vrednovanje informacija i izvora. Njih 7 nadalje ne poučava učinkovito i kreativno korištenje pronađenih informacija (23, 3 %), a njih 12 ne bavi se etičkom uporabom informacija (40 %).

Šesta skupina pitanja – predzadnje pitanje nam daje samoprocjenu ispitanikova poučavanja informacijske pismenosti s osvrtom na formiranje učenika s razvijenim vještinama i kompetencijama informacijske pismenosti, a u zadnjem, 15. pitanju, ispitanici navode moguće prepreke svojem kvalitetnom radu.

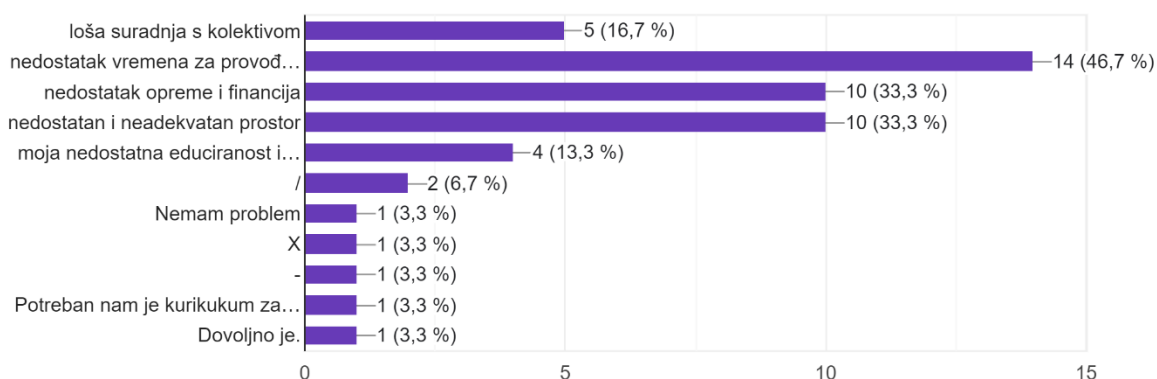
Smatrate li da u svojem odgojno-obrazovnom radu dovoljno i kvalitetno poučavate informacijsku pismenost i time formirate učenike s razvijenim v...tinama i kompetencijama informacijske pismenosti?
30 odgovora



Pitanje 14. Samoprocjena provođenja informacijske pismenosti u svojem radu

63,3 % ispitanika smatra da treba bolje, više i kvalitetnije poučavati informacijsku pismenost, a njih 36,7 % je zadovoljno svojim radom.

Ako ste na prethodno pitanje odgovorili ne, u čemu mislite da je problem? Možete označiti više odgovora.
30 odgovora



Pitanje 15. problemi u poučavanju informacijske pismenosti

Na posljednje pitanje ispitanici su odgovorili da je najveći problem u poučavanju informacijske pismenosti nedostatak vremena za provođenje aktivnosti (46,7 %), njih 10

nema dovoljno opreme, financija, prostor (33,3%), lošu suradnju s kolektivom je navelo 5 ispitanika (16,7 %), problem u sebi vide 4 ispitanika (moja nedostatna educiranost i motiviranost za provođenje aktivnosti informacijske pismenosti) 13,3 %, a na otvoreno pitanje da sami zabilježe što im je problem kod poučavanja informacijske pismenosti jedan ispitanik je naveo da nedostaju smjernice i kurikul za knjižnice.

4.4. Rasprava

Rezultati ovog istraživanja daju nam uvid u provođenje odgojno-obrazovnih aktivnosti osnovnoškolskih knjižničara u Hrvatskoj. S obzirom da je sudjelovalo 30 knjižničara, iz svih krajeva Hrvatske, iz svih sredina, točno podjednako iz urbanih sredina i ruralnih, iz škola koje imaju različiti broj učenika i nastavnika, a većina ih ima preko 5 godina radnog iskustva u školskim knjižnicama, možemo reći da su odgovori relevantni za postavljena pitanja.

Očekivano i potpuno u skladu s dokumentima na kojima se temelji rad školske knjižnice, vidimo da školski knjižničari, što se tiče odgojno-obrazovnih aktivnosti, najviše i najtemeljitiše provode poticanje čitanja i informacijsku pismenost. Bave se i raznim kreativnim radionicama i lektinom te često poučavaju i medijsku pismenost, izvannastavne aktivnosti i ostale međupredmetne teme. Rjeđe poučavaju digitalnu pismenost. Sukladno tome, možemo vidjeti da su to i područja za koje osnovnoškolski knjižničari trebaju i troše najviše vremena: poticanje čitanja i informacijska pismenost, a nakon toga na kreativne radionice i lekturu.

Školski knjižničari žele obvezni kurikul koji bi se odnosio na školske knjižnice iako smatraju da se kvalitetni nastavni sadržaji mogu kreirati i sad, uz pomoć postojećih kurikula nastavnih predmeta i međupredmetnih tema.

Informacijska pismenost se u školskim knjižnicama provodi nešto više nego prije *Cjelovite kurikularne reforme*, (uglavnom isto), ali je zabrinjavajuće to da se ona provodi (kod čak polovice knjižničara) stihijski, bez izrađenog knjižničnog plana i kurikula, koji svaki knjižničar treba izraditi kao dio kurikula škole. Kako kvalitetno poučavati bez dobro razvijenog i prilagođenog plana informacijske pismenosti? Također, više od polovice knjižničara u poučavanju informacijske pismenosti ne surađuje s kolegama nastavnicima što je definitivno potrebno i neophodno za kvalitetan nastavni proces. Informacijska se pismenost

nešto više provodi u nižim razredima, što je s obzirom na nepostojanje knjižničnog kurikula logično jer u razrednoj nastavi ima više prostora za suradnju. Problem satnice koju školski knjižničari nemaju nego se moraju izboriti za sudjelovanje u nastavnom procesu definitivno i dalje postoji. To se očituje i kad pogledamo poučavanje sastavnica informacijske pismenosti – osnove i temelji informacijske pismenosti se najviše poučavaju (pronalaženje i pristup informacijama, odabir, prosudba i vrednovanje izvora), poučavanje učinkovitog i kreativnog korištenja informacija manje, a njihova etička uporaba najmanje. Što su stariji, učenike se sve manje poučava informacijskoj pismenosti što rezultira nedostatno informacijski opismenjenim učenikom koji izlazi iz osnovnog obrazovanja, a kamoli osposobljenim za cjeloživotno učenje. Izostaje ona viša razina pismenosti gdje se trebaju sintetizirati nova znanja te ih kreativno i inovativno primijeniti. Osim nepostojanja satnice te kurikula, i dalje na loše poučavanje informacijske pismenosti najviše utječe financijska strana: nedostatak adekvatnog prostora, opreme i financija te loša suradnja s kolektivom, a i neki školski knjižničari smatraju da je njihova needuciranost i nemotiviranost razlog neprovođenju kvalitetne informacijske pismenosti.

Razina informacijske pismenosti, zasad, i nakon *Cjelovite kurikularne reforme* nije zadovoljavajuća. I dalje je potrebno raditi na promociji informacijskog opismenjivanja kao i kreiranju novih programa te poboljšanju uvjeta rada. I iz ove ankete (a i iz vlastitog iskustva rada u osnovnoškolskoj knjižnici) možemo zaključiti da je osobno zalaganje pojedinih školskih knjižničara i pojedinačna ostvarena suradnja ono što pogoni odgojno-obrazovne procese informacijskog opismenjivanja u školskoj knjižnici.

5. Zaključak

U suvremenom obrazovnom sustavu učenik je u središtu poučavanja, a želimo učenika koji je aktivan, samostalan, angažiran, s kritičkim stavom. Da bismo ga dobili, moramo ga informacijski opismeniti. Za osposobljavanje i poučavanje učenika u ovladavanju vještinama informacijske pismenosti ključna je uloga školskog knjižničara i školske knjižnice. Informacijska pismenost temelj je uspješnog i kvalitetnog cjeloživotnog učenja.

Iako u dokumentima *Cjelovite kurikularne reforme* pišu odgojno-obrazovni ishodi i odgojno-obrazovna očekivanja te se preporučuje integracija sadržaja informacijske pismenosti u sve predmete i međupredmetne teme, i to kroz projektnu nastavu, izvannastavne, izvanučioničke aktivnosti, različite oblike učenja, posebno suradničko i istraživačko, to još nije u potpunosti zaživjelo u hrvatskim osnovnoškolskim knjižnicama i školama. U opisu međupredmetnih tema naglašavaju se metakognitivne kompetencije i samoregulirano učenje, a te se sastavnice ističu kao ključne za cjeloživotno učenje.

Ovo istraživanje, koje je imalo za cilj utvrditi vrste odgojno-obrazovnih aktivnosti koje provode osnovnoškolski knjižničari u Republici Hrvatskoj nakon provođenja *Cjelovite kurikularne reforme*, s posebnim naglaskom na provođenje informacijskog opismenjavanja, pokazalo je da je situacija s poučavanjem informacijske pismenosti ista kakva je bila i prije reforme. Ona se poučava, ali ne više ili kvalitetnije (po samoprocjeni osnovnoškolskih knjižničara) nego prije *Cjelovite kurikularne reforme*. Čini se da poučavanje informacijske pismenosti i dalje ovisi o individualnom angažmanu, stručnosti knjižničara i ostalih nastavnika, njihovoj međusobnoj suradnji te materijalnim uvjetima koji se razlikuju od škole do škole (problem je često nedostatak adekvatnog prostora i opreme, loše financiranje te needuciranost i nemotiviranost knjižničara). Javlja se i problem s autonomijom kreiranja nastavnog procesa. Naime, ako nastavnik odluči drugačije obraditi temu koja uključuje neko istraživačko učenje, ne mora nužno uključiti knjižničara u ostvarivanje tih ishoda mada to u preporukama izrijekom piše. Ali opet, predmetni kurikuli na mnogim mjestima ukazuju nastavnicima na suradnju sa školskom knjižnicom, isto tako i kurikuli međupredmetnih tema - školska knjižnica je itekako postala vidljiva u *Cjelovitoj kurikularnoj reformi*, pa bi takve smjernice kod nastavnika trebale osvijestiti suradnju s knjižničarom. Suradnja u poučavanju informacijske pismenosti moguća je u kreiranju bilo kojeg nastavnog sadržaja.

Rezultati provedenog istraživanja ukazuju na potrebu kreiranja obveznog kurikula posebno za školsku knjižnicu, u kojem je nužno točno definirati nastavne sate, ishode i

odgojno-obrazovna očekivanja informacijske pismenosti te na taj način omogućiti učenicima da kroz praktičnu primjenu, u različitim zadaćama, uvježbaju informacijske vještine kroz sve nastavne predmete i međupredmetne teme, na svim razinama, odnosno u svim ciklusima obrazovnog sustava. Tada, planirati vlastiti školski kurikulum i poučavanje u suradnji sa svim nastavnim osobljem jer informacijska pismenost nije posao samo školskog knjižničara već odgovornost svih koji su uključeni u obrazovni sustav. Uz to, školski knjižničar mora biti taj koji motivira, pokreće želju za znanjem i obrazovanjem, i sam educiran, kompetentan, usmjeren na vlastito cjeloživotno učenje i stalni napredak.

Za jasniji uvid u poučavanje informacijske pismenosti u osnovnoškolskim knjižnicama potrebna su daljnja i detaljnija istraživanja. *Cjelovita kurikularna reforma* daje pomak (u teoriji) prema osposobljavanju učenika za cjeloživotno učenje, a trebala bi i poboljšati suradnju nastavnika i stručnih suradnika. Ostaje nam da vidimo hoće li poučavanje informacijske pismenosti u osnovnoškolskoj knjižnici i dalje biti prepušteno entuzijazmu pojedinih knjižničara.

6. Literatura

1. Jozić, Ruža; Pavin Banović, Alta. Od knjige do oblaka : informacijsko-medijski odgoj i obrazovanje učenika. Zagreb : Alfa, 2019.
2. Kovačević, Dinka; Lasić-Lazić, Jadranka; Lovrinčević, Jasmina. Školska knjižnica – korak dalje. Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskoga fakulteta u Zagrebu: Altagama, 2004.
3. Lau, Jesus. Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.
4. Lovrinčević, Jasmina; Kovačević, Dinka; Lasić-Lazić, Jadranka; Banek Zorica, Mihaela. Znanjem do znanja : prilog metodici rada školskog knjižničara. Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2005.
5. Milički, Jasna. Školski knjižničar u kurikulumu međupredmetne teme Učiti kako učiti. // XXVIII. proljetna škola školskih knjižničara. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2016. Str. 30-47. Dostupno na:
<http://knjiznicari.skole.hr/upload/knjiznicari/newsattach/52/28.PSSK.pdf>
(1.2.2023.)
6. Milički, Jasna.; Stančić, Draženka. Primjena kurikuluma Učiti kako učiti i Upotreba informacijske i komunikacijske tehnologije u radu školskog knjižničara. // XXVIII. proljetna škola školskih knjižničara. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2016. Str. 103-107. Dostupno na:
<https://www.azoo.hr/app/uploads/uvezeno/datoteke/28-skola-knjiznicara-1536871556.pdf> (1.2.2023.)
7. Nacionalni kurikulum. // Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Dostupno na:
<https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/NacionalniKurikulum/NacionalniKurikulumi/Nacionalni%20kurikulum%20za%20osnovno%20%C5%A1kolski%20odgoj%20i%20obrazovanje.pdf> (1.2.2023.)
8. Nacionalni okvirni kurikulum : za predškolski odgoj i obrazovanje te opće i obvezno i srednjoškolsko obrazovanje. Zagreb : Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2010.
9. Nastavni plan i program za osnovnu školu / uredili Dijana Vican, Ivan Milanović Litre. Zagreb : Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2006.

10. Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Učiti kako učiti za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_154.html (1.2.2023.)
11. Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. // Narodne novine 7/2019. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_150.html (1.2.2023.)
12. Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj. // Narodne novine 10/2019. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_215.html (1.2.2023.)
13. Okvir nacionalnoga kurikuluma. // Zagreb : Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2017. Dostupno na: <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/NacionalniKurikulum/NacionalniKurikulumi/Okvir%20nacionalnoga%20kurikuluma.pdf> (1.2.2023.)
14. Preporuka Europskog parlamenta i savjeta ; Ključne kompetencije za cjeloživotno učenje – Europski referentni okvir. // Metodika 11, 20(2010), str. 169-182. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/61536> (1.2.2023.)
15. Perić, Ivana; Riger-Knez, Danijela; Telesmanić, Tanja; Nežić, Mišela; Škarica, Hajdi. Ususret kurikulumu školske knjižnice. // XXII. proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske / uredila Adela Granić. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2021.
16. Rojtas-Milliner, M. C. Hey, this school library isn't what it used to be: the change process and the socio- political realities of implementing a curricular integrated high school information literacy programme (neobjavljeni doktorski rad). Pittsburgh, Pennsylvania: University of Pittsburg School of Education, 2006. Citirano prema Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Informacijska pismenost: Teorijski okvir i polazišta. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 2008.
17. Sajko, Nataša. Mjesto školske knjižnice u prijedlogu kurikuluma Hrvatskoga jezika. // XXVIII. proljetna škola školskih knjižničara / uredila Biserka Šušnjić. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2016. Str. 47-56. Dostupno na: <https://www.azoo.hr/app/uploads/uvezeno/datoteke/28-skola-knjiznicara-1536871556.pdf> (1.2.2023.)

18. Saulačić, Ana. Školsko knjižničarstvo u ozračju novih kurikula. // 31. proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2019. Str. 679-700. Dostupno na:
<http://library.foi.hr/knjige/knjiga1.aspx?C=2861&broj=1&stranica=00679>
(1.2.2023.)
19. Schultz-Jones, Barbara; Oberg, Dianne. IFLA-ine smjernice za školske knjižnice. 2. prerađeno izdanje. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2016.
20. Stančić, Draženka. Prijedlog kurikuluma međupredmetne teme Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije te mjesto školske knjižnice u njemu. // XXVIII. proljetna škola školskih knjižničara. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2016. Str. 17-29. Dostupno na:
<https://www.azoo.hr/app/uploads/uvezeno/datoteke/28-skola-knjiznicara-1536871556.pdf> (1.2.2023.)
21. Standard za školske knjižnice. Ministarstvo prosvjete i športa. Zagreb, 2000.
Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2000_03_34_698.html
(1.2.2023.)
22. Stropnik, Alka. Knjižnica za nove generacije, virtualni sadržaji i usluge za mlade. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2013.
23. Šerić, Nada. Obrazovanje bez granica-suvremena uloga školske knjižnice. // Život i škola 14, 2 (2005), str. 153-157.
24. Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Informacijska pismenost : teorijski okvir i polazišta. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 2008.
25. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. // Narodne novine 68/2018. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_07_68_1398.html (1.2.2023.)
26. Zovko, Mira. Školska knjižnica u novom tisućljeću. // Senjski zbornik : prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijest i kulturu 36(2009), str. 43-50.

7. Sažetak

Odgojno-obrazovne aktivnosti osnovnoškolskih knjižničara u Republici Hrvatskoj s posebnim osvrtom na informacijsku pismenost

Suvremeni učenik, kojem su neprestano dostupne sve moguće informacije, mora posjedovati vještine za cjeloživotno učenje i novo tržište rada. Zato je bitno da bude kvalitetno informacijski opismenjen i tu je uloga školske knjižnice u formalnom obrazovanju golema. Ovaj rad želi istražiti aktualno stanje u poučavanju informacijske pismenosti u osnovnoškolskim knjižnicama. Nakon što je provedena *Cjelovita kurikularna reforma*, jasni su odgojno-obrazovni ishodi i odgojno-obrazovna očekivanja koja se stavljaju u nastavni proces te se preporučuje integracija sadržaja informacijske pismenosti u sve predmete i međupredmetne teme. Očekivalo bi se da je poučavanje informacijske pismenosti kvalitetnije nego prije provedbe reforme. Međutim, zaključak je da se odgojno-obrazovni proces nije unaprijedio. Razloga je nekoliko: nedostaje satnica za provođenje i suradnju školskog knjižničara i predmetnih nastavnika te knjižnični kurikulum koji bi to propisao, materijalni uvjeti su i dalje loši, financiranje nije riješeno, odnosi u kolektivu nisu suradljivi... poučavanje informacijske pismenosti i dalje ovisi o volji, mogućnostima i dobroj suradnji školskih knjižničara.

Ključne riječi: informacijska pismenost, školska knjižnica, cjeloživotno učenje, *Cjelovita kurikularna reforma*

8. Summary

Educational activities of elementary school librarians in the Republic of Croatia with a special focus on information literacy

A modern student, to whom all possible information is constantly available must have skills for lifelong learning and the new labor market. That's why it's important to have good information literacy skills, and that's where the role of the school library in formal education is huge. This paper aims to investigate the current situation in the teaching of information literacy in elementary school libraries. After the *Complete Curriculum Reform* was implemented, the educational outcomes and educational expectations that are placed in the teaching process are clear, and the integration of information literacy content into all subjects and cross-curricular topics is recommended. It would be expected that the teaching of information literacy is better than before the implementation of the reform. However, the conclusion is that the educational process has not improved. There are several reasons: there is a lack of an hourly rate for the implementation and cooperation of the school librarian and the subject teachers, as well as a library curriculum that would prescribe it, conditions are still poor, financing has not been resolved, relationships in the collective are not cooperative... teaching information literacy skills still depends on the will, possibilities and the good cooperation of school librarians.

Key words: information literacy, school library, lifelong learning, *Complete Curriculum Reform*